

MAA- JA METSÄTALOUSMINISTERIÖN HALLINNONALAN ALUESTRATEGIA 2009–2012

Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 2/2009
Helsinki 2009

Julkaisun nimi:

Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan aluestrategia 2009–2012

Julkaisija:

Maa- ja metsätalousministeriö

Kannen kuvat: MMM kuva-arkisto

ISBN 978-952-453-477-2 (painettu)

ISBN 978-952-478-9 (verkkojulkaisu)

ISSN 1238-2531 (painettu)

ISSN 1797-397X (verkkojulkaisu)

Graafinen suunnittelu:

Z Design Oy

Taitto:

Vammalan Kirjapaino Oy

Paino:

Vammalan Kirjapaino Oy, 2009

Sisällys

Esipuhe	5
Maa- ja metsätalousministeriölle	7
Johdanto	9
1 Strategiset tavoitteet ja hankkeet	11
1.1 Hallinnonalan strategiset tavoitteet aluekehitykselle 2012	11
1.2 Strategiset hankkeet	12
2 Toimintaympäristö ja toimialan kehitys	17
2.1 Toimintaympäristön tila ja tulevaisuuden näkymät	17
2.2 Maaseudun kehittäminen	18
2.3 Maatalous ja elintarvikeketju	19
2.4 Metsätalous	21
2.5 Kala-, riista- ja porotalous	22
2.6 Elintarvikkeiden turvallisuus ja laatu	23
2.7 Kiinteistö- ja paikkatietoinfrastruktuuri	24
2.8 Vesitalous	25
3 Hallinnonalan resurssit ja toimintaa säätelevät säädökset	26
3.1 Kansalliset säädökset ja EU-politiikka	26
3.2 Hallinnonalan resurssit	26
4 Strategian toteuttaminen ja seuranta	31
LIITTEET	32
LIITE 1: Hallinnonalan politiikkasektoreiden menojen jakautuminen maakunnittain (2006)	32
LIITE 2: Toimintaympäristön muutos: PESTE-analyysi taulukkona	35
LIITE 3: Alueiden tilanne TE-keskusalueittain	37
LIITE 4: Maaseututyypit 2006; kartta ja määrittelyt	41
LIITE 5: Maatalouden tukialuekartta	43

Esipuhe

Maa- ja metsätalousministeriö on valmistellut hallinnonalan aluekehittämisen strategian vuoteen 2012. Strategiassa arvioidaan laajan hallinnonalan alueellisia vaikutuksia, linjataan yhteisiä tavoitteita ja esitetään yhteisiä hankkeita tasapainoisen aluekehityksen tueksi. Nyt on tuettava olemassa olevaa ja rakennettava uusia kasvun mahdollisuuksia tulevaisuuteen, vaikka lähimmät vuodet ovat monin tavoin haastavia.

Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan toiminnassa korostuu luonnonvarojen käyttö ja niistä huolehtiminen sekä monipuolinen läsnäolo alueilla. Luonnonvarojen strateginen merkitys kasvaa tulevaisuudessa ja Suomella on luonnonvarojen hallinnassa monia vahvuuksia. Esimerkkeinä rikkaat luonnonvarat, teknologia, maaseudun osaavat ihmiset ja korkea ympäristön laatu. Alueet eroavat toisistaan olosuhteiltaan ja toiminnallisesti. Hallinnonalamme ihmiset tuntevat harvaan asuttujen alueiden ongelmat, mutta myös näiden alueiden potentiaalin ja kasvuyritykset. Maaseudulla toimivat viljelijät, metsänomistajat, yritykset ja kehittämisorganisaatiot tarvitsevat monin tavoin hallinnonalan tarjoamia palveluita. Asiakkaitamme ovat tietenkin myös maaseudun ympärivuotiset ja osa-aikaiset asukkaat sekä luonto- ja virkistyspalveluiden käyttäjät. Perusarvojamme ovat alueiden erityispiirteiden ja asiakasryhmien tarpeiden tunnistaminen, yhteistyö ja asiakasvastuu.

Hajautetut ja paikalliset ratkaisut avaavat tulevaisuudessa uusia mahdollisuuksia. Toimijoiden verkostoituminen parantaa alueellisesti tärkeiden toimialojen ja pienten yritysten kilpailukykyä. Bioenergian tuotanto, lähiruoka, matkailupalvelut sekä maaseudun asukkaiden ja yritysten palvelut ovat esimerkkejä aloista, joilla hajautettujen mallien kehittäminen luo myös uutta kasvua.

Tämän strategian valmistelu on osoittanut, miten kiinteä yhteys maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan eri toimilla on keskenään. On huolehdittava perusasioista, jotta uusiin haasteisiin voidaan vastata. Aluestrategian toteuttamista on konkretisoitu kahdeksalla strategisella hankkeella, joiden toteuttamista tulen seuraamaan. Hallinnonalan yhteiset hankkeet vahvistavat maaseudun tieto- ja taitopotentiaalin hyödyntämistä ja monipuolista elinkeinojen kehitystä.

Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalalla on tehty alueellistamisen kannalta merkittävä päätös siirtää osa keskuks-hallintoa pois pääkaupunkiseudulta. Maaseutuviraston tehtävät siirtyvät kauden aikana Seinäjoelle ja alueellinen näkökulma vahvistuu myös sitä kautta. Tavoitteenamme on, että mahdollisimman kevyellä hallinnollisella taakalla toteutuu asiakkaiden tasapuolinen kohtelu sekä mm. elintarvikkeiden korkea turvallisuus ja laatu. Meidän tulee siksi jatkuvasti arvioida omaa toimintaamme ja etsiä uusia parempia tapoja palvelujen turvaamiseksi ja kehittämiseksi.

Strategia valmisteltiin yhteistyössä hallinnonalan toimijoita ja asiakkaita kuullen. Toivon, että aluestrategia antaa hallinnonalan toimijoille tukea alueiden kehitystyössä. Suomalaisiin luonnonvaroihin liittyvä kehityspotentiaali sekä yhteysien rakentaminen alueellisessa ja paikallisessa toiminnassa kantavat myös vaikeiden aikojen yli.

Sirkka-Liisa Anttila
Maa- ja metsätalousministeri

Maa- ja metsätalousministeriölle

Maa- ja metsätalousministeriö asetti 3.12.2007 työryhmän valmistelemaan hallinnonalan aluestrategiaa. Työryhmän oli määrä antaa esityksensä hallinnonalan aluestrategiaksi vuoden 2008 loppuun mennessä. Työryhmä valmisteli maa- ja metsätalousministeriön toimialalla ministeriön hallinnonalan aluestrategian, joka sisältää alueiden kehittämisen tavoitteet ja periaatteet, toimenpiteitä tavoitteiden toteuttamiseksi sekä toimenpiteiden rahoituksen ja seurannan periaatteet.

Aluestrategiatyöryhmän puheenjohtajana toimi neuvotteleva virkamies Sirpa Karjalainen maatalousosastolta. Jäseniä työryhmässä on neljä: ylitarkastaja Timo Halonen kala- ja riistaosastolta (varalla ylitarkastaja Maija Mela), maatalousneuvos Kirsi Heinonen elintarvike- ja terveysosastolta (elintarviketurvallisuusjohtaja Veli-Mikko Niemi), ylitarkastaja Sinikka Jalasjoki metsäosastolta (KMO:n pääsihteeri Marja Kokkonen) ja vesihallintoneuvos Jaakko Sierla maaseutu- ja luonnonvarayksiköstä. Työryhmän sihteerinä toimivat ylitarkastaja Laura Jänis ja suunnittelija Marianne Selkänaho maatalousosastolta.

Aluestrategiatyöryhmä kokoontui 17 kertaa. Työryhmä kuuli työnsä aikana kutsuttuina seuraavia henkilöitä: valtiosihteeri Jouni Lind (MMM), maaseutuneuvos Eero Uusitalo (MMM, YTR), pääsihteeri Marja Kokkonen (MMM), aluekehitysjohtaja Veijo Kavonius (TEM), ylitarkastaja Matti Kemppainen (TEM), professori Hilikka Vihinen (MTT), neuvotteleva virkamies Esa Hiiva (MMM), tutkimusjohtaja Perttu Pyykkönen (PTT), talousjohtaja Hannele Laihonen (MMM), maatalousneuvos Helena Serén (MMM) ja neuvotteleva virkamies Pekka Sandholm (MMM).

Aluestrategian valmisteluun liittyen järjestettiin hallinnonalan kaikille toimijoille suunnattu, alueellisesti kattava työpaja maa- ja metsätalousministeriössä 26.8.2008. Työpajaan osallistui hallinnonalan toimijoita pääasiassa alueilta yhteensä noin 40 henkilöä. Työpaja nosti esiin runsaasti uusia näkökulmia ja tavoitteenasetteluja. Strategialuonnosta muokattiin työpajan keskustelujen pohjalta ja työpajaan osallistujat sitoutuivat ottamaan kantaa esityksiin valmistelun edetessä.

Aluestrategiatyöryhmä luovutti aluestrategian väliraportin ministeri Sirkka-Liisa Anttilalle 10.9.2008. Väliraporttia käsiteltiin syksyn aikana osastojen johtoryhmissä ja ministeriön omassa aluestrategiatyöpajassa, joka järjestettiin 1.10.2008 Kansallisarkistossa. Ministeriön sisäiseen työpajaan osallistui yhteensä 13 henkilöä. Työpajassa työstettiin aluestrategian tavoitteita ja strategisia hankkeita. Aluestrategiaa käsiteltiin ministeriön johtoryhmässä 6.2.2009.

Työryhmä luovuttaa raporttinsa yksimielisesti maa- ja metsätalousministeriölle.

Helsingissä helmikuun 18. päivänä 2009

 Kirsi Heinonen	 Sirpa Karjalainen	 Timo Halonen
 Jaakko Sierla		 Sinikka Jalasjoki
 Laura Jänis		 Marianne Selkänaho

HALLINNONALAN ARVOT JA PERIAATTEET ALUEKEHITYKSEN NÄKÖKULMASTA

Toimimme kaikilla alueilla tunnistaen niiden erityispiirteet ja eri asiakasryhmät.

Sitoudumme yhteistyöhön ja asiakasvastuuseen.

Edistämme hajautettuja ja paikallisia ratkaisuja sekä verkostoitumista.

ALUESTRATEGIAN TAVOITTEET

Tuetaan kilpailukykyä ja kehityksen edellytyksiä kaikilla alueilla.

- Toiminnan kohteena on erityisesti maaseutu ja sen monipuolinen elinkeinotoiminta.
- Suunnataan tutkimusta ja resursseja alueiden kehittämispotentiaalin vahvistamiseen.

Säilytetään hallinnonalan palvelukyky ja palveluiden saavutettavuus koko maassa.

Lisätään aktiivista yhteistyötä alueiden luonnonvarojen käytön ja hoidon turvaamiseksi sekä maaseudun elämänlaadun kehittämiseksi.

STRATEGISET HANKKEET

- (1) Luonnonvara-ala tulevaisuuden työpaikkana
- (2) Hallinnollisen taakan vähentäminen
- (3) Maaseutu- ja luontomatkailun kehittäminen
- (4) Ympäristöhoito ja maaseutumaisema julkishyödykkeinä
- (5) Alueidenkäytön suunnittelun yhteistyömenettelyjen kehittäminen
- (6) Herkkien ja ääreisten alueiden kuten saariston ja pohjoisimman Suomen elinkeinon kehittäminen ja kulttuurin säilyttäminen
- (7) Aluetilastointi ja maaseutualueiden kehityksen seuranta
- (8) Alue- ja maaseutuvaikutusten arviointi päätöksenteon ja säädösvalmistelun yhteydessä

Johdanto

Aluestrategia osana kansallista aluekehittämisen järjestelmää

Ministeriöiden aluestrategiatyö pohjautuu alueiden kehittämislakiin (602/2002) ja valtioneuvoston asetukseen alueiden kehittämisestä (1224/2002). Alueiden kehittämislain tavoitteita tarkennetaan hallituskausittain valtioneuvoston päätöksellä valtakunnallisista alueiden kehittämisen tavoitteista. Valtioneuvosto hyväksyi vuonna 2007 aluepoliittisen tavoitepäätöksen hallituskaudeksi 2007–2011. Kymmenen aluekehittämisen kannalta keskeisintä ministeriötä laativat omien hallinnonalojensa aluekehittämissstrategiat, joilla osaltaan toteutetaan valtioneuvoston aluepoliittista tavoitepäätöstä. Tarkoitus on, että tavoitepäätöksen edellyttämät toimenpiteet sisällytetään ministeriöiden omiin aluestrategioihin.

Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan aluestrategiassa on hahmotettu hallinnonalan alueellisia vaikutuksia ja siinä esitetään strategisia tavoitteita ja hankkeita, jotka vahvistavat ja tukevat asetettuja tavoitteita.

Maa- ja metsätalousministeriön toimiala ja hallinnonalan toimijat

Valtioneuvoston ohjesäännön (262/2003) mukaan maa- ja metsätalousministeriön toimialaan kuuluvat maatalous, maaseudun kehittäminen, metsätalous, kala-, riista- ja porotalous, elintarvikkeet, maatalouden tuotantotarvikkeiden turvallisuus ja laatu, eläinten terveys ja hyvinvointi sekä kasvinterveys, maanmittaus ja paikkatietojen yhteiskäyttö sekä vesitalous.

Maa- ja metsätalousministeriön strategiassa (2005) ministeriön toiminta-ajatuksena on määritelty johtaa uusiutuvien luonnonvarojen kestävä käytön politiikkaa osana valtioneuvostoa ja Euroopan unionin päätöksentekoa. Keskeisenä tehtävänä on turvata maaseudun elinvoimaisuus, jota edistävät elinkeinojen monipuolistaminen, kalastuksen ja metsästyksen sekä muiden maaseutuun liittyvien vapaa-ajan toimintojen ylläpito ja kehittäminen sekä huolenpito maaseutu ympäristöstä. Maa- ja

metsätalousministeriön visio on, että Suomi on uusiutuvia luonnonvaroja kestävästi, monipuolisesti ja tehokkaasti hyödyntävä yhteiskunta, jossa ihminen ja luonto voivat hyvin.

Valtioneuvoston asetuksessa maa- ja metsätalousministeriöstä (1061/2003) on 2§:ssä lueteltu ministeriön toimialaan kuuluviksi seuraavat virastot, laitokset ja muut toimielimet:

1. Maaseutuvirasto (www.mavi.fi),
2. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus MTT (www.mtt.fi),
3. Metsähallitus (www.metsa.fi),
4. Metsäntutkimuslaitos Metla (www.metla.fi),
5. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos RKTL (www.rktl.fi),
6. Elintarviketurvallisuusvirasto Evira (www.evira.fi),
7. Geodeettinen laitos (www.fgi.fi),
8. Maanmittauslaitos (www.maanmittauslaitos.fi),
9. Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskus Tike (www.mmmtike.fi),
10. Maaseutuelinkeinojen valituslautakunta (www.valituslautakunta.fi),
11. Eläinlääkintävahinkojen arviolautakunta (www.arviolautakunta.fi),
12. Maatalouden interventiorahasto (<http://www.mavi.fi/fi/index/markkinatuet.html>) ja
13. Maatilatalouden kehittämisrahasto, MAKERA

Lisäksi maa- ja metsätalousministeriö ohjaa toimialaansa kuuluvissa asioissa työ- ja elinkeinokeskuksia (www.tekeskus.fi), kunnaneläinlääkäreitä, alueellisia ympäristökeskuksia ja Suomen ympäristökeskusta (www.ymparisto.fi), metsäkeskuksia ja Metsätalouden kehittämiskeskus Tapiota sekä Metsästäjäin Keskusjärjestöä (www.riista.fi). Nykyisten TE-keskusten, alueellisten ympäristökeskusten, tiepiirien ja osin lääninhallitusten tehtävät kootaan vuodesta 2010 alkaen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksiin (ELY). Aluehallinnon uudistamishankkeessa (ALKU-hanke) metsäkeskukset jäävät hallinnollisesti itsenäisiksi, mutta toiminnallisesti ne kytkeytyvät tiiviimmin sekä ELY:ihin että maakuntien liittoihin.

1 Strategiset tavoitteet ja hankkeet

1.1 Hallinnonalan strategiset tavoitteet aluekehitykselle 2012

Arvot ja periaatteet:

Toimimme kaikilla alueilla tunnistuen niiden erityispiirteet ja eri asiakasryhmät.

Hallinnonala toimii koko maassa ja palvelee laajaa asiakaskuntaa. Alueet eroavat toisistaan olosuhteiltaan ja toiminnallisesti. Kaupunkien, niiden läheisen maaseudun, ydinmaaseudun ja harvaan asutun maaseudun erityistarpeet ja haasteet eroavat toisistaan. Jotta eri alueiden kehittämispotentiaali saadaan mahdollisimman täysimääräisesti käyttöön, on tärkeää tunnistaa niiden omat vahvuudet ja mahdolliset kehityspolut, tukea alueiden verkottumista ja innovaatorakenteiden kehittymistä.

Sitoudumme yhteistyöhön ja asiakasvastuuseen.

Aktiivinen yhteistyö luonnonvara-alalla ja yli hallinnollisten rajojen parantaa alueiden mahdollisuuksia vastata uusiin haasteisiin. Hallinnonalan asiakkaiden tarpeet, asiakkuus ja niiden muutos otetaan huomioon palveluita suunniteltaessa ja toteutettaessa.

Edistämme hajautettuja ja paikallisia ratkaisuja sekä verkostoitumista.

Maaseudun kehittämisessä, erityisesti harvaan asutulla ja ydinmaaseudulla, tuetaan paikallista ja sitoutunutta kehittämistyötä, kumppanuutta sekä paikallisen ja alueellisen päätöksenteon tuottamia ratkaisuja. Toimijoiden verkottuminen parantaa alueellisesti tärkeiden toimialojen ja pienten yritysten kilpailukykyä. Bioenergian tuotanto, lähiruoka, matkailupalvelut sekä maaseudun asukkaiden ja yritysten palvelut ovat esimerkkejä aloista, joilla hajautettua toimintatapaa tulee edistää.

Tavoitteet:

Tuetaan kilpailukykyä ja kehityksen edellytyksiä kaikilla alueilla.

- **Toiminnan kohteena on erityisesti maaseutu ja sen monipuolinen elinkeinotoiminta.**

- **Suunnataan tutkimusta ja resursseja alueiden kehittämispotentiaalin vahvistamiseen.**

Tutkimus, kehittämistoiminta ja osaaminen antavat edellytyksiä maaseudun elinkeinotoiminnan kilpailukykyille, sekä mahdollisuuksia löytää uusia tuotteita ja palveluja, jotka perustuvat luonnonvarojen innovatiiviseen käyttöön. Hallinnonalan tutkimuslaitokset tuottavat tietoa uusiutuvien luonnonvarojen nykytilasta ja kehityksestä sekä monipuolisista hyödyntämismahdollisuuksista.

Maa- ja metsätalousministeriön yhteistutkimusvaroja käytetään pääasiassa lyhytaikaisiin tutkimuksiin, joilla vahvistetaan tietopohjaa sekä luodaan keinoja määrittellä, ohjata ja seurata uusiutuvien luonnonvarojen kestävään käyttöön liittyvien politiikkatoimia. Tutkimus kohdistuu pääasiassa metsiin, maatalouteen ja elintarvikkeisiin, maaseutuun, vesiin, riista-, kala- ja porotalouteen sekä geoinformatiikkaan. Lisäksi ministeriö rahoittaa ilmastonmuutokseen sekä luonnon monimuotoisuuteen liittyvää tutkimusta. Suomella nähdään tulevaisuudessa mahdollisuutena jopa nykyistä tärkeämpään rooliin eurooppalaisena ruuantuottajana. Haasteet ovat kuitenkin suuret ja edellyttävät sopeutumisstrategiaa.

Tutkimuksen ja muun kehittämisen resursoinnin tulisi vastata Lissabonin strategian ja kansallinen innovaatiostrategian asettamiin tavoitteisiin sekä globaalien markkinoiden kasvaviin haasteisiin. Elinkeinojen kilpailukyky edellyttää, että hallinnonalan tutkimus on kansainvälistä korkeä ja tuo edellytyksiä menestyä muuttuvissa olosuhteissa. Tuottavuusvaatimukset kuitenkin edellyttävät, että resurssit osataan kohdistaa tuloksellisesti. Alueellisesti tutkimusta tekevien yksiköiden tulee voida yhdistää voimavarojaan yli hallinnonalojen siten, että alueellinen osaaminen voidaan säilyttää. Tutkimustulosten jalkauttamiseksi ja suuntaamiseksi tarvitaan jatkuvaa yhteistyötä tutkimuksen ja neuvonnan välillä, suuntautumista tulevaisuuteen ja kytkeytymistä käytäntöön.

Maaseudun elinvoimaisuuteen, luonnonvarojen hoitoon ja käyttöön liittyvät innovaatioiden kehittämistä ja käyttöönottoa tukevat toimet hallinnonalalla painottuvat teknologian, osaamisen, uusien toiminta- ja organisoitumistapojen jatkuvaan kehittämiseen. Alueellisten innovaatioympäristöjen kehittäminen maaseutualueilla on erityinen haaste. Samoin maaseudun palvelutasosta huolehtiminen

edellyttää toiminnallisten ja käytännöllisten innovaatioiden aktiivista kehittämistä.

Säilytetään hallinnonalan palvelukyky ja palveluiden saavutettavuus koko maassa.

Maaseudulla toimivat viljelijät, metsänomistajat, yritykset ja kehittämisorganisaatiot ovat monin tavoin riippuvaisia hallinnonalaan liittyvien palveluiden saavutettavuudesta. Hallinnonalan asiakkaita ovat myös maaseudun ympäristöiset ja osa-aikaiset asukkaat sekä luonto- ja virkistyspalveluiden käyttäjät. Palveluiden laadun säilyttäminen edellyttää mm. jatkuvaa asiakaspalautteen keräämistä ja toimintaa ohjaavien säädösten kehittämistä. Hallinnollisiin vaatimuksiin kiinnitetään erityistä huomiota.

Hallinnonalan palveluiden kehitys on kytköksissä aluehallinnon uudistushankkeeseen (ALKU), kunta- ja palvelurakennemuutostukseen (PARAS-hanke) sekä valtionhallinnon tuottavuusohjelmaan. Palveluverkon harventuessa palveluiden saatavuus ja laatu tulee turvata niin, että maaseudun elinkeinot eivät joudu kohtuuttoman heikkenevään asemaan keskusten yrityksiin verrattuna. Yritysten palveluiden saatavuus turvataan osana Yritys-Suomi-palveluiden, Seudullisten Yrityspalvelujen ja muiden seudullisten palveluiden kehittämistä. Palveluiden saavutettavuutta turvataan kehittämällä muun muassa yhteis- ja sähköisiä palveluja sekä sovittamalla yhteen julkisia ja yksityisiä palveluita.

Mm. eläinlääkintäpalveluiden saatavuutta parannetaan helpottamalla yksityisten eläinlääkäripalveluntarjoajien osallistumista julkisen eläinlääkäripalvelun, erityisesti kiireellisen eläinlääkäriavun, tuottamiseen. Maa- ja metsätalousministeriö hakee eläinlääkäripalveluiden saatavuuden parantamiseksi keinoja yhdessä Eviran, Suomen Kuntaliiton, Suomen Eläinlääkäriliiton, yksityisten eläinlääkintäpalveluiden tuottajien sekä seura- ja harrastuseläinjärjestöjen kanssa.

Lisätään aktiivista yhteistyötä alueiden luonnonvarojen käytön ja hoidon turvaamiseksi sekä maaseudun elämänlaadun kehittämiseksi.

Maakuntatasolla kehitetään maakunnan yhteistyöryhmän maaseutuajaoston tai vastaavan yhteistyöelimen toimintaa sekä perustetaan alueellisia maaseudun tulevaisuusfoorumeita strategisen suunnittelun vahvistamiseksi.

Maaseutu- ja haja-asutusalueita sekä maa- ja metsätaloutta ja muiden luonnonvarojen käyttöä koskevaa aluetason käsittelyä ja kehittämisotetta vahvistetaan, jotta alueiden erityisominaisuudet tulevat aina huomioituiksi.

1.2 Strategiset hankkeet

(1) Luonnonvara-ala tulevaisuuden työpaikkana

Luonnonvara-alan ja maaseutuyritysten haaste on löytää yrityksille jatkajia. Joillain aloilla ja alueilla on puutetta osaavasta työvoimasta. Alan pitäisi olla tarpeeksi vetoimainen, jotta nuoret hakeutuisivat alalle. Ala voi tarjota kilpailukykyisen vaihtoehdon nuorille niin yrittäjinä kuin työntekijöinä, mutta vain, jos liiketoiminta alalla on kannattavaa. Nuorten mielikuvat työn luonteesta ja olosuhteista eri toimialoilla eivät useinkaan vastaa nykytilaa. Luonnonvara-alalla tarvitaan myös ulkomaista työvoimaa. Luonnonvara-alan ja maaseutuyritysten tarpeet tulee nostaa esiin maahanmuuttoa ja lyhytaikaisesti palkattavaa ulkomaista työvoimaa koskevassa päätöksenteossa, kehitystyössä sekä maahanmuuttajien kotouttamisessa ja koulutuksessa. Esimerkiksi metsureita, metsäkoneen ja puutavara-auton kuljettajia sekä bioenergia- ja puualan ammattilaisia valmistuu tarpeeseen nähden liian vähän. Sen sijaan puutuotealaa lukuun ottamatta ammattikorkeakouluista ja yliopistoista metsäalalle valmistuu liian vähän tutkinnon suorittaneita.

Toimenpiteet / vaihtoehtoja toteutukseen:

Toteutetaan hallinnonalan yhteinen imagokampanja, jolla viestitään luonnonvara-alan (maa-, metsä-, kala- ja porotalous) mahdollisuuksista nyt ja tulevaisuudessa. Hallinnonalan viestinnässä korostetaan luonnonvara-alan vetovoimatekijöitä (mm. ympäristön puhtaus, luontomatkailu ja bioenergia) ja lisätään niihin liittyvää tiedotusta.

Yritystoiminnan jatkuvuuden turvaamiseksi vahvistetaan yrittäjyyskoulutusta sekä luodaan uusia menetelmiä yritysten siirtämiseksi yrittäjältä toiselle. Turvataan asiantuntijapalvelun saatavuus maatalojen ja maaseutuyritysten sukupolven- ja omistajanvaihdosneuvonnassa.

Vastuutahot:

Ministeriön viestintäyksikkö ja kaikki substanssiosastot

Muut hankkeeseen osallistujat:

- Työ- ja elinkeinoministeriö / maahanmuuttoon liittyvät hankkeet
- Opetusministeriö, opetushallitus, ammatillinen ja aikuiskoulutus
- Leader-toimintaryhmät ja kalatalousryhmät
- Neuvonta- ja etujärjestöt (kuten Pro Agria, MTK, SLC ja Luomuliitto ry)

- 4 H –liitto
- Kansallinen metsäohjelma 2015, alueelliset metsäohjelmat ja niiden toimijat
- Ruoka-alan toimijat (esim. LaatuKetju, Ruokastrategia 2020, Finfood, Aitojamakuja.fi -palvelu / Ruoka-Suomi –teemaryhmä, Pro Kala ry)
- Luonnontuotealan toimijat (esim. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän luonnontuotealan teemaryhmä, Arktiset aromit ry)
- Kunnat

(2) Hallinnollisen taakan vähentäminen

Hallinnonala tuottaa vuosittain merkittävän määrän säädöksiä, hallinnollisia ohjeita ja ehtoja, jotka koskevat pääasiassa maaseudulla toimivia kansalaisia, organisaatioita ja elinkeinonharjoittajia. Valvonnan osuus hallinnon kustannuksista on suuri. Mikäli hallinnollista taakkaa voidaan kansalaisten ja kuluttajien turvallisuutta ja oikeuksia vaarantamatta vähentää, se koituu kaikkien toimijoiden hyväksi. Hallinnonalalla on toteutettu maataloustuokiin liittyvän hallinnollisen taakan arviointi, joka tähtää taakan vähentämiseen siltä osin, kuin se on mahdollista. Vastaavaa hallinnollisen taakan arviointia tulisi suorittaa säännöllisin väliajoin koko hallinnonalalla.

Toimenpiteet / vaihtoehtoja toteutukseen:

Hallinnonalalla otetaan osana itsearviointia käyttöön systemaattinen tapa arvioida hallinnollisen taakan määrää ja menettelyitä, joilla sitä pyritään purkamaan. Arvioinnista tehdään säännöllistä ja se toimii yhtenä hallinnon tuloksellisuuden mittarina. Parhaat käytännöt hyödynnetään nopeasti ja tehokkaasti.

Asetetaan työryhmä sekä ohjelma- ja hanketoiminnasta monipuolista kokemusta hankkinut asiantuntija selvityshenkilöksi. Näiden tehtävänä on selvittää, miltä osin säädöksiä, ohjeita ja menettelytapoja voidaan keventää toiminnan luotettavuutta ja asiakkaiden oikeuksia heikentämättä.

Vastuutahot ja hankkeeseen osallistujat:

- Ministeriön johto sekä substanssiosastot
- Hallinnonalan virastot ja laitokset
- Työ- ja elinkeinoministeriö

(3) Maaseutu- ja luontomatkailun kehittäminen

Matkailu on merkittävä elinkeino Suomen maaseudulla ja se tuo työpaikkoja myös harvaan asutulle maaseudulle. Maaseutumatkailuyrittäjyys perustuu maaseudun luon-

taisiin edellytyksiin ja voimavaroihin eli maaseutumaiseen ympäristöön, luontoon, maisemaan, kulttuuriin, ihmisiin sekä perhe- ja pienyrittäjyyteen. Maaseudun matkailupalvelut parantavat myös vakituisten asukkaiden palvelutarjontaa. Maaseutu tarjoaa monipuolisia mahdollisuuksia sekä lepoon ja rauhaan että aktiivisiin elämyksiin. Puhdas luonto ja monipuolinen eläimistö houkuttelevat niin koti- kuin ulkomaisia matkailijoita vaeltamaan, keräämään luonnontuotteita, kalastamaan, metsästä- mään ja nauttimaan muista luontoelämyksistä. Ruoka on luonteva osa matkailun tuotteistamista alueiden erityispiirteiden mukaisesti ja eri vuodenaikoina. Maaseutu- ja luontomatkailun edistämiseen on keinoja kaikilla maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan politiikkasektoreilla. Alan laaja kehittyminen edellyttää toimintaympäristön, tuotteiden, laadun ja markkinoinnin kehittämistä koko sektorin laajuudelta ja yhteen sovittaen.

Toimenpiteet / vaihtoehtoja toteutukseen:

Perustetaan hallinnonalan yhteishanke, joka edistää maaseutu- ja luontomatkailuun liittyvien toimenpiteiden ja resurssien kohdentumista.

Kehittyvän kalastusmatkailuelinkeinon tarpeet huomioidaan entistä paremmin kalastuksen järjestämiseen, lupajärjestelmään ja kalavesien hoitoon liittyvissä asioissa.

Vastuutahot:

Ministeriön maatalousosasto, metsäosasto, kala- ja riistaosasto

Muut hankkeeseen osallistujat:

- Työ- ja elinkeinoministeriö
- TE-keskukset
- Leader-toimintaryhmät ja kalatalousryhmät
- Metsähallitus
- Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos
- Metsästys- ja kalastusalan järjestöt
- Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän matkailun teemaryhmä
- Matkailun edistämiskeskus / Outdoors Finland -kehittämishjelma
- Muut maaseutu-, luonto- ja kalastusmatkailun valtakunnalliset ja alueelliset kehittäjät ja yrittäjät

(4) Ympäristöhoito ja maaseutumaisema julkishyödykkeenä

Tuotantokäytössä olevalla, hoidetulla maaseutumaisemalla on tärkeä merkitys maaseudun vetovoiman säilyt-

tämiselle. Alueellisten ominaispiirteiden ja monipuolisen elinkeinotoiminnan avulla voidaan nostaa maaseutuym-
päristön ja maiseman julkishyödykearvoa. Se edellyttää
maatalouden rakennetun ympäristön hoitoon, metsätalo-
usalueiden hoitoon sekä kylien kehittämiseen liittyvää
suunnittelua, joka sisältää myös monipuolisten taloudel-
listen korvausmenettelyjen kehittämistä. Julkishyödykear-
voa omaavan ja sellaiseksi kehitettävän ympäristön hoi-
toon liittyy tehtäviä, joissa on mahdollisuus yrittämiseen
ja työpaikkojen luomiseen.

Suomi on ratifioinut Eurooppalaisen maisemayleissopi-
muksen, jota eri hallinnonalat toteuttavat säädöksillään
ja toimenpiteillään. Maa- ja metsätalouden rahoitusmuo-
doissa ja maaseudun kehittämissuunnitelmassa on jo nykyi-
sellään monia maisemanhoitoa koskevia osia. Luonnon-
vara-alalla on hyvät mahdollisuudet edistää paikallista
toimintaa. Toimijat ovat usein alueiden omistajia.

Ympäristöhoitoon kuuluu myös vesistöjen hoito. Suo-
men rannikkovesien ongelmana ovat rehevöitymisen seu-
rauksena runsastuneet särkikalakannat, jotka alentavat
vesistöjen virkistysarvoa ja haittaavat ammattikalastuk-
sen toimintaa. Tehokkaalla kalastuksella voidaan muut-
taa kalakannan rakennetta vesistöissä ja poistaa ravinteita
vesistöistä. On arvioitu, että ammattikalastusta kehit-
tämällä pystyttäisiin poistamaan vuosittain Saaristome-
reltä ja Suomenlahdelta 10 000 tonnia vähempiarvoista
kalaa. Tämän kalamäärän sisältämä ravinnemäärä on
noin 10 % maatalouden vuosittaisesta ravinnekuormituk-
sesta näillä alueilla. Selvitysten perusteella vähempiarvoi-
selle kalalle on kysyntää vienti- ja kotimaan markkinoilla
elintarvikkeena ja rehuraaka-aineena. Vähempiarvoisten
kalalajien laajamittainen hyödyntäminen edellyttää kui-
tenkin logististen ratkaisujen ja prosessointitekniikoiden
kehittämistä sekä alkuvaiheessa riittävän laajamittaista
kokeiluhanketta.

Teemaan liittyviä jo olemassa olevia toimia ja toimenpi-
teitä ovat muun muassa Manner-Suomen maaseudun ke-
hittämissuunnitelman 2007-2013 ympäristön ja maaseudun
tilan parantamiseen tähtäävät toimenpiteet ja maa- met-
sätalousministeriössä valmisteilla oleva maisemaohjelma
sekä Metsäntutkimuslaitoksen käynnistämä selvitys met-
sätaloustoimenpiteiden maisema- ja virkistysvaikutusista.
Metsäntutkimuslaitoksen selvityksen avulla saadaan
jatkotyötä varten tietoa metsätaloustoimenpiteiden eri
toteutustapojen vaikutuksista maisemaan.

Toimenpiteet / vaihtoehtoja toteutukseen:

*Selvitetään maatalouden rakennemuutoksen vaikutuksia maaseu-
tumaisemaan ja vaihtoehtoisia keinoja säilyttää maataloustuotan-
nosta poistuvia alueita avoimina.*

*Metsäalueille tehtäviin hakkuisiin ja metsänhoitotöihin kehitetään
menetelmiä metsien monikäytön ja maiseman näkökulmasta. Näitä
tarvitaan erityisesti taajamien läheisillä metsäalueilla. Metsien mo-
nikäytön mahdollistamiseksi selvitetään toteutuksen vaihtoehtoja,
tehdään taloudellisia laskelmia, suunnitellaan korvausjärjestelmiä
ja uudenlaisia sopimuskäytäntöjä.*

*Selvitetään ammattikalastajien toteuttaman markkinaehtoisen hoi-
tokalastusjärjestelmän perustamismahdollisuudet.*

*Kyläsuunnitelmiin sisällytetään rakennettua ympäristöä ja luonnon-
hoitotöitä käsittäviä osia.*

Kehitetään maisemanhoitoon liittyviä yrittäjyysmahdollisuuksia.

Vastuutahot:

Ministeriön maatalousosasto, metsäosasto, kala- ja riista-
osasto

Muut hankkeeseen osallistujat:

- TE-keskukset
- Leader-toimintaryhmät ja kalatalousryhmät
- Suomen ympäristökeskus ja alueelliset ympäristökes-
kukset
- Metsäkeskukset, Tapio ja muut metsäalan toimijat
- Metsäntutkimuslaitos
- Riista- ja kalantutkimuslaitos
- Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän luonto- ja
maisemapalvelut -teemaryhmä
- Maaseutuneuvonta- ja etujärjestöt (kuten Pro Agria,
MTK ja SLC)
- Maa- ja kotitalousnaisten piirikeskukset

(5) Alueidenkäytön suunnittelun yhteistyömenettelyjen kehittäminen

Suomen pinta-alasta yli 90 prosenttia on maa-, metsä- ja
vesitalouden käytössä. Valtakunnalliset alueidenkäyttöta-
voitteet vaikuttavat monin tavoin luonnonvarojen käyt-
töön perustuvien elinkeinojen harjoittamiseen sekä maa-
ja metsätalousalueiden käyttöön ja hoitoon. Maankäyttö-
ja rakennuslain säädöksillä vaikutetaan lähinnä rakenta-
misen ohjaukseen. Lisäksi luonnonsuojelulaille määrite-
tään suojelun reunaehdot. Luonnonvarojen kehityksen,
käytön ja hoidon syklisyys sekä luonnonvarojen käyttöön
perustuvien elinkeinojen kestävä kehitys edellyttävät uu-
denlaisia tapoja osallistua alueidenkäytön suunnitteluun.
Uusiutuvien luonnonvarojen käytön ohjauksen kehittämi-
seksi tarvitaan uudenlaisia yhteistyömenettelyjä sekä
kansallisella että alueellisella tasolla.

Kaavoituksessa ja valtakunnallisia alueidenkäytön tavoitteita asetettaessa ja tulkittaessa on niin maa-, metsä- kuin vesitalousalueilla huomioitava ja turvattava alkutuotannon elinkeinojen kehittämis- ja toimintaedellytykset pitkällä aikavälillä.

Alueiden käyttöä ohjataan varsin raskaalla maakuntakaavojen hyväksymismenettelyllä. Tämä on vaikuttanut siihen, että valmisteluvaiheen yhteistyöhön eri toimijoiden kesken ei ole panostettu riittävästi. Maakuntatason toimijoiden tulee osallistua kaavoitusprosessiin ja edistää lopputuloksen toteutumista.

Toimenpiteet / vaihtoehtoja toteutukseen:

Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalalla osallistutaan aktiivisesti alueidenkäytön suunnittelutyöhön nykyisten vuorovaikutus- ja osallistumismenettelyjen avulla ja edistetään näin maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan tavoitteiden toteutumista ja toimintaedellytysten säilyttämistä. Maa- ja metsätalousministeriö tukee aluehallintoa strategioiden laatimisessa ja muiden tehtävän suorittamisessa.

Maa- ja metsätalousministeriö edistää valtioneuvostotasolla uusien yhteistyömenettelyjen kehittämistä alueidenkäytön ja luonnonvarojen kestävä käytön tavoitteiden yhteensovittamisessa.

Vastuutahot:

Ministeriön osastot ja hallinnonalan muut organisaatiot

Muut hankkeeseen osallistujat:

- Metsähallitus
- Ympäristöhallinto
- Maakuntaliitot ja aluehallintoviranomaiset

(6) Herkkien ja ääreisten alueiden kuten saariston ja pohjoisimman Suomen elinkeinojen kehittäminen ja kulttuurin säilyttäminen

Poronhoito, kalakantojen ja riistanhoito, maatalous, metsätalous, elintarvikkeiden jalostus ja maaseudun muut elinkeinot ovat erityisen merkittäviä herkkien ja ääreisten alueiden, kuten saariston ja pohjoisimman Suomen asukkaille ja alueiden kehitykselle. Saamelais- ja kolttakulttuurin kytkeytyminen perinteisten elinkeinojen harjoittamiseen ja yhteys luontoon ovat tärkeitä ja erityistä huomiota vaativia asioita. Suomen syrjäinen sijainti ja ääreinen

ilmasto asettavat erityisiä tarpeita suojella herkkää luontoa, sen monimuotoisuutta sekä harvinaisia eliölajeja.

Ääriolosuhteissa harjoitettava alkutuotanto luo jännitteitä ja haastaa tasapainoisen kehittämisen näillä alueilla. Luonnonvaroihin perustuvat alkutuotannon elinkeinot, luonnontuoteala, matkailu ja siihen liittyvien palveluiden kehitys sekä kaivostoiminta luovat näille alueille mahdollisuuksia. Erityisen äärevissä luonnonolosuhteissa, hyvin harvaan asutulla alueella erilaisten elinkeinojen ja luonnon säilyttämisen tavoitteiden toteuttaminen ei ole ongelmatonta. Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalalla on erityisen suuri vastuu näiden alueiden kehityksestä, mutta myös monia välineitä käytössään.

Toimenpiteet / vaihtoehtoja toteutukseen:

Hallinnonala kokoaa ja arvioi alueen asukkaiden näkemyksiä ja selvittää luonnonarvoja kunnioittaen omat mahdollisuutensa edistää sekä asukkaiden hyvinvointia, elinkeinoja että ekologisesti kestävä kehitystä.

Perustetaan hallinnonalan yhteistyöverkosto, joka käsittelee herkkien ja ääreisten alueiden erityiskysymyksiä.

Vastuutahot:

Ministeriön maatalousosasto, metsäosasto, kala- ja riistaosasto, elintarvike- ja terveysosasto

Muut hankkeeseen osallistujat:

- Ympäristöministeriö
- Työ- ja elinkeinoministeriö
- Opetusministeriö
- Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän harvaan asutun maaseudun teemaryhmä ja Svenska temagruppen
- Paliskuntain yhdistys
- Saaristoasiain neuvottelukunta

(7) Aluetilastointi ja maaseutualueiden kehityksen seuranta

Suomessa on vuodesta 1990 ollut käytössä kuntapohjainen aluetilastointi, jossa kunnat on luokiteltu useiden kymmenien indikaattoreiden perusteella kaupungeiksi, kaupungin läheiseksi maaseudeksi, ydinmaaseudeksi tai harvaan asutuksi maaseudeksi. Viimeksi määräys on tehty vuoden 2005 kunta-aineiston pohjalta. Tilastokeskus tuottaa tällä jaolla myös alueellisia tilastoja ja siten erilaisten maaseutualueiden kehityksestä on saatu selkeää tietoa. Maaseudun kolmijakoa vastaavasti on aluepolitiikan puolella käytetty tilastointijärjestelmänä kaupunki-

verkkotutkimusta ja yhdyskuntasuunnittelun puolella yhdyskuntarakenteen seurantajärjestelmää.

Kuntien yhdistyessä vanha kuntajako menettää tilastollisen ja hallinnollisen merkityksensä, eikä tietoa sosioekonomisesta kehityksestä enää ole saatavissa esimerkiksi laajojen kaupunkikuntien maaseutuosista. Tarvitaan uusi malli, jolla tilastotietoa voidaan tuottaa myös hallinnollisia yksiköitä pienemmällä aluejaolla. Suomalainen väestötilastointijärjestelmä mahdollistaa koordinaattipohjaisen paikkatiedon hyödyntämisen aluetiedon hallinnassa ja erilaisten aluerajausten teossa. Paikkatiedot ovat riippumattomia hallinnollisista aluejaoista, mutta ne voidaan myös koostaa aluejakoihin halutulla tavalla. Paikkatietojen käytön yleistymisen ongelmina ovat kuitenkin olleet ohjelmistojen ja aineistojen hankaluus, kalleus, ja saataavuus. Aluetilastoinnin ja maaseutualueiden kehityksen seurannan tuloksia tulee levittää alue- ja kuntatasolle niin, että niitä voidaan helposti hyödyntää tehtäessä paikallista ennakointia ja laadittaessa aluestrategioita.

Toimenpiteet / vaihtoehtoja toteutukseen:

Kehitetään maaseudun tilastointijärjestelmiä paikkatietoperusteisesti ottaen huomioon myös eri toimialojen (erityisesti matkailu, elintarvikeala, luontoyrittäjäyys, kulttuuri) ja alueluokitusten tarpeet.

Alueiden erityispiirteet huomioivaa tilastojärjestelmää kehitetään yhdessä työ- ja elinkeinoministeriön (aluepolitiikka) ja ympäristöministeriön (yhdyskuntasuunnittelu) kanssa.

Kehitettävät tilastointijärjestelmät otetaan laajasti eri toimijoiden hyötykäyttöön Toimiala Online -palvelun kautta, ja siten tuetaan alueellista suunnittelua ja seurantaa.

Vastuutahot:

Ministeriön maatalousosasto (maaseudun kehittämissikkö)

Muut hankkeeseen osallistujat:

- Ympäristöministeriö / Suomen ympäristökeskus: yhdyskuntarakenteen seurantajärjestelmä
- Työ- ja elinkeinoministeriön alueiden kehittämisen yksikkö
- Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskus (Tike)

- Tilastokeskus
- Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä YTR

(8) Alue- ja maaseutuvaikutusten arviointi päätöksenteon ja säädösvalmistelun yhteydessä

Aluekehitysvaikutusten arvioinnin tarkoituksena on selvittää, millaisia vaikutuksia (myönteisiä ja kielteisiä ja kuinka voimakkaita) valmisteltavalla säädösehdotuksella on alueiden kehittämisen tavoitteisiin, kohteisiin, toimintalinjoihin ja alueiden kehittämistoimiin.

Maaseutuvaikutusten arvioinnin (*Rural Proofing*) tarkoituksena on varmistaa, että maaseudulla asuvien ja työskentelevien ihmisten olosuhteet ja tarpeet otetaan huomioon politiikkoja suunniteltaessa ja päätöksiä tehtäessä. Maaseudulle tyypillisten piirteiden, väljän asutuksen ja pitkien välimatkojen, seurauksena politiikkojen vaikutukset ovat erityyppisillä maaseutualueilla ja keskuksissa erilaisia. Poliitikasta seuraavia vaikutuksia maaseudun ihmisille, yrityksille ja organisaatioille ei usein tunneta, minkä vuoksi tarvitaan maaseutuvaikutusten arviointia selvittämään, millaisia politiikan vaikutukset ovat laadultaan ja voimakkuudeltaan erilaisilla maaseutualueilla. Maaseutunäkökulma tulee saada eri tasoilla aikaisempaa systemaattisemmaksi osaksi politiikkojen valmistelua ja päätöksentekoa, jotta maaseudun ihmiset voivat saada tasapuolista kohtelua.

Toimenpiteet / vaihtoehtoja toteutukseen:

Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan politiikkoja suunniteltaessa ja päätöksiä tehtäessä otetaan käyttöön alue- ja maaseutuvaikutusten arviointi. Poliitiikkaohjelmia ja lainsäädäntöhankkeita suunniteltaessa käytetään tarkistuslistaa, jonka avulla voidaan hahmottaa, millaisia vaikutuksia toimilla voi olla maaseudulle ja suhteelliselle kilpailukyvyllle muihin alueisiin verrattuna.

Vastuutahot ja hankkeeseen osallistujat:

- Ministeriön maatalousosasto (maaseudun kehittämissyksikkö)
- Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän maaseutuvaikutusten arviointityöryhmä
- Kaikki hallinnonalan toimijat

2 Toimintaympäristö ja toimialan kehitys

2.1 Toimintaympäristön tila ja tulevaisuuden näkymät

Toimintaympäristön muutostekijät

Toimintaympäristön muutostekijöitä ja niiden vaikutuksia alueilla on tarkasteltu PESTE-analyysin avulla. Siinä muutostekijät luokitellaan poliittisiin, taloudellisiin, sosiaaliin, teknologisiin ja ekologisiin (Policy-Economy-Society-Technology-Ecology). Lisäksi on tarkasteltu hallinnonalan asiakkuuteen vaikuttavia muutostekijöitä. Hallinnonalaan vaikuttavat, aluekehityksen näkökulmasta keskeiset muutostekijät on koottu liitteenä 2 olevaan taulukkoon. Muutoksia hahmotetaan eri aluetasoilla globaalista paikalliseen. Taulukkoon on koottu myös muutostekijöiden vaikutuksia alueilla ja maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan taholta tarvittavaa reagointia.

Muutokset kohdistuvat hallinnonalan politiikkasektoreihin eri tavoin. Alue- ja paikallistasolla merkittäviin *poliittisiin muutostekijöihin* kuuluu hallinnollisen aluerakenteen muutos kuntien yhdistyessä ja siihen liittyen lokalisaatio, eli paikallistason merkityksen korostuminen. Tämä on keskeinen maaseudun kehittämisen politiikkasektoriin liittyvä muutos, johon hallinnonalan osaltaan tulee vastata uudistamalla toimintatapoja ja rakenteita paikallislähtöisemmiksi ja vahvistamalla kylätoimintaa. Myös alueiden käytön ohjauksen menettelyihin kohdistuu muutostarpeita.

Globaaleja *taloudellisia muutostekijöitä* maa- ja metsätalouden sektoreilla ovat ruuan sekä energian hinnanvaihtelut. Energian pitkän aikavälin hinnanvaihtelu ja ilmastonmuutoksen torjuntatoimet tekevät maaseudulla tuotetut, hajautetut, uusiutuviin luonnonvaroihin perustuvat energiamuodot entistä kannattavammiksi. Toisaalta energian korkea hinta nostaa maaseudun elinkeinotoiminnan sekä haja-asutuksen kustannuksia.

Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan strategiiseen tilanteeseen vaikuttavia *sosiaalisia muutostekijöitä* on harvaan asuttujen alueiden väestön väheneminen ja ikääntyminen. Työikäisen väestön suhteellisen osuuden väheneminen voi hidastaa alkutuotannon ja maaseutuelinkeinojen kehitystä.

Teknologisia muutostekijöitä maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalalla ovat globaali verkottuminen ja rajojen hä-

viäminen kommunikaatiossa. Alue- ja paikallistasolla merkittävä muutos on alkutuotannon lisääntyvä automatisoituminen. Suuret maatalouskoneet eivät mahdu kunnolla toimimaan pienillä peltolohkoilla, sillä lohkokoko on kasvanut hyvin hitaasti, vaikka maatilojen koko on suurentunut nopeasti. Fyysisten ja telemaattisten verkkojen saatavuus ja toimintavarmuus on maa- ja metsätaloudessa yhä keskeisempää.

Globaalisti ja EU-tasolla vaikuttavia *ekologisia muutostekijöitä* ovat muun muassa ilmastonmuutos ja Itämeren tila, jotka vaikuttavat maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan toimintaan, ja joihin hallinnonala voi toisaalta omilla toimillaan merkittävästi vaikuttaa. Muita merkittäviä ekologisia muutostekijöitä ovat maaseutumaiseman julkishyödykearvon ja metsien monikäytön kasvu. Kansallisesti ja erityisesti paikallisesti vaikuttavia tekijöitä ovat suurpetojen ja haittaeläinten määrän lisääntyminen.

Asiakkuuden muutostekijöillä tarkoitetaan hallinnonalan asiakaskunnan ja sen tarpeiden muutoksia. Niitä ovat muun muassa erilaistuva maatalous (suuret, erikoistuvat maatilat ja pienet monialaiset maatilat) ja muun maaseutuyrittäjyyden kasvu. Myös metsänomistajakunta muuttuu kun metsätilat pirstaloituvat ja kaupunkilaismetsänomistajien määrä lisääntyy. Viljelijät ja muut maaseutuyrittäjät tarvitsevat ohjausta ja neuvontaa moninaisten tukijärjestelmien hyödyntämisessä. Valvonta ei vähene ja hallinnollisuus kasvaa helposti "itseksensä". On tärkeää tarkistaa toimintaa asiakkaan näkökulmasta.

Alueiden tilanne ja kehityssuunnat

Strategiaa varten alueiden tilannetta on arvioitu *TE-keskusalueittain*. Alueiden välillä on eroja alkutuotannon tuotantoedellytyksissä johtuen muun muassa ilmastotekijöistä, maaperän laadusta ja markkinoiden sijainnista. Alueen ominaispiirteet vaikuttavat myös muihin maaseudun elinkeinoin, kuten matkailuun. Väestöntiheys vaikuttaa luonnonvarojen käytön intensiivisyyteen, maan hintaan ja palvelurakenteisiin. TE-keskusalueittainen tarkastelu alueiden tilanteesta on strategian liitteenä 3.

Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan keskeisin toiminta-alue on maaseutu. Maaseutualueet ovat monimuotoisia ja vaihtelevia ja tämän vuoksi maaseudulle ei ole olemassa yhtä yksiselitteistä määritelmää. Suomessa käytetään *maaseudun kolmijakoa*, jossa maaseutukunnat

jaetaan kolmeen tyyppiin: kaupunkien läheiseen maaseutuun, ydinmaaseutuun ja harvaan asuttuun maaseutuun. Kolmijako tehtiin ensimmäisen kerran vuonna 1993 ja se on päivitetty vuosina 2000 ja 2006. Liitteenä 4 on kartta Suomen maaseututyypeistä ja maaseututyypien määrittely.

Maaseudun kolmijaon viimeisimmässä päivityksessä niin kaupunkien läheisen maaseudun kuin harvaan asutun maaseudun osuudet kasvoivat ydinmaaseudun supistuesssa ja harvaan asutun maaseudun alueen siirtyessä yhä etelämmäksi. Maaseudun yleiset kehitystrendit vaihtelevat maaseututyypin mukaan. Karkeasti voidaan todeta, että eri indikaattorien valossa kaupunkien läheisellä maaseudulla kehitys on ollut myönteistä, kun taas harvaan asuttu maaseutu on joutunut kohtaamaan yhä mittavampia haasteita. Kuntien suuret kunnat pohjainen maaseututyyppittely ei enää anna riittävän tarkkaa kuvaa erilaisten maaseutualueiden kehityssuunnista, vaan tarvitaan pienempiin alueisiin perustuva tilastollinen luokitus.

2.2 Maaseudun kehittäminen

Toimijat, resurssit ja keinot

Maaseudun kehittäminen on maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan toimialaan kuuluvista poliittikalohkoista ainoa horisontaalinen poliittikalohko ja sillä tavoitellaan nimenomaan alueiden tasapainoisempaa kehitystä. Maaseudun kehittämisen toimijoita on kaikilla tasoilla niin julkisella, yksityisellä kuin kolmannella sektorilla. Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalalla keskeisimmät maaseudun kehittämisen toimijat alueilla ovat alueelliset TE-keskukset ja paikalliset maaseudun kehittämissyhteistyökset eli Leader-toimintaryhmät. Maaseutupolitiikka ulottuu myös kylätasolle. Kansallisella tasolla keskeisimmät maaseudun kehittämisen toimijat hallinnonalalla ovat ministeriö (sis. maaseutuverkostoyksikkö) ja Maaseutuvirasto. Myös Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä YTR toimii kansallisella tasolla. YTR on valtioneuvoston asettama poikkihallinnollinen yhteistyöelin, jonka vetovastuu on maa- ja metsätalousministeriöllä sekä työ- ja elinkeinoministeriöllä. Se on laajan maaseutupolitiikan foorumi, jossa ovat edustettuina eri hallinnonalat ja muut keskeiset maaseudun kehittämisen toimijat. Sen yhteydessä toimivat eri asiakokonaisuuksien ympärille kootut teema- ja työryhmät, joista osalla on myös aktiivinen alueellinen verkosto.

Maaseutupolitiikan laajaan kenttään kuuluvat eri hallinnonalojen poliittiset linjaukset ja päätökset, joilla on vaikutusta maaseudun elinvoimaisuuteen. Kansallisella laa-

jalla maaseutupolitiikalla pyritään vaikuttamaan siihen, että eri hallinnonalojen toimissa otetaan huomioon maaseudun kehitystarpeet. Laajan maaseutupolitiikan tärkeimmät kansallisen tason välineet ovat maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma, eli YTR:n toimintaohjelma, ja valtioneuvoston maaseutupoliittinen linjaus, joka voidaan tehdä selonteon, periaatepäätöksen tai erityisohjelman muodossa. Nämä eivät ole rahoitusvälineitä, vaan niitä toteutetaan olemassa olevien resurssien puitteissa ja varoja uudelleen kohdentaen.

Valtioneuvoston aluepoliittisen tavoitepäätöksen 2007–2011 mukaan alueiden sisäisen koheesion, vuorovaikutuksen ja verkottumisen luominen otetaan maakuntien aluekehittämistyön selkeäksi painopisteeksi. Maakuntaohjelmiin sisältyvät kehittämissstrategiat valmistellaan päätöksen mukaisesti erilaiset seudut tunnistaen. Maaseudun kehittämisen näkökulmasta on tärkeää, että alueellisiin kehittämissstrategioihin sisältyy aina maaseudun kehittämisen tavoitteita. Tämä on perusteltua kaikkialla Suomessa, sillä kaikissa maakunnissa on paljon maaseutualueita.

Maaseutupolitiikkaa toteutetaan lisäksi kansallisilla, alueellisilla ja paikallisilla ohjelmilla ja suunnitelmilla, joiden nimenomainen tarkoitus on maaseudun kehittäminen. Näitä ovat muun muassa EU:n osarahoittamat maaseudun kehittämissohjelmat ja toimintaryhmytyö. Alueilla ja paikallisten Leader-toimintaryhmien ohjelmien toteutukseen merkittävimmät resurssit tarjoaa kuluvalle EU-ohjelmakaudella EU:n maaseuturahaston osarahoittama Manner-Suomen maaseudun kehittämissohjelma 2007–2013. Ohjelman rahoituksesta valtion talousarvion mukaiselle maaseudun kehittämisen poliittikkasektorille kohdistuu ohjelmakauden aikana yhteensä noin 879 miljoonaa euroa eli 13 prosenttia koko ohjelman julkisesta rahoituksesta. Tästä 40 miljoonaa euroa on teknistä apua ja lopusta jaetaan alueille TE-keskusten ja toimintaryhmien kiintiöissä vuosittain noin 110 miljoonaa euroa. YTR:n hankeryhmä suuntaa vuosittain maa- ja metsätalousministeriön rahoitusta noin 2 miljoonaa euroa valtakunnallisiin maaseudun tutkimus- ja kehittämishankkeisiin. Lisäksi kylätoiminnan valtakunnalliseen kehittämiseen osoitetaan maa- ja metsätalousministeriön valtionapua (vuonna 2008 530 000 euroa ja vuonna 2009 700 000 euroa).

Tulevaisuuden näkymät aluekehityksen näkökulmasta

Kansallisten alue- ja maaseutupoliittisten linjausten lisäksi maaseudun kehittämisen toimintaympäristöön vaikuttaa se, miten Euroopan unionin alue-, maaseutu- ja maatalouspolitiikka muotoutuvat vuodesta 2014 eteenpäin. Maaseudun kehittämistoimien tulee ulottua kaikille maa-

seutualueille. Ratkaisut vaikuttavat siihen, miten paljon EU-ohjelmien rahoitusta kohdentuu Suomen maaseudulle jatkossa. Jos EU-osarahoitteinen maaseudun kehittämisen maassamme vähenee, tarvitaan kansallisten politiikkatoimien vahvistamista ja lisäresursointia.

YTR:n toimintaa linjataan viidennellä maaseutupoliittisella kokonaisuohjelmalla 2009–2013. Valtioneuvosto antaa maaseutupoliittisen selonteon eduskunnalle keväällä 2009. Kokonaisuohjelmassa ja selonteossa on useita maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalalle kohdistuvia linjauksia ja toimenpiteitä, jotka liittyvät muun muassa maaseudun elinkeinoin ja maaseutuyrittäjyyteen, maataloihin, metsän ja puun hyödyntämiseen, uusiutuviin energialähteisiin sekä maaseutupoliittisen järjestelmän kehittämiseen.

Maaseudun kehittämisen tavoitteet aluekehityksen näkökulmasta:

- Kansallista maaseutupoliittista järjestelmää kehitetään vahvistamalla sen verkostoihin ja moniin toimijoihin perustuvia toimintatapoja kaikilla toiminnan tasoilla.
- Maaseutu- ja aluepolitiikan yhteyttä vahvistetaan ja maaseutupoliittikan yhteistyöryhmän sijainti ja toimintatapa keskushallinnossa selkeytetään.
- Maaseutualueiden erityispiirteiden ja tarpeiden tunnistamista parannetaan ja alueellista maaseudun kehittämisen suunnittelua vahvistetaan.
- Maaseudun kehittämiseen kohdennetuilla varoilla tuetaan kehittyviä elinkeinoja, jotka hyödyntävät ja kasvattavat alueiden omia vahvuuksia.

2.3 Maatalous ja elintarvikeketju

Maa- ja metsätalous kattaa toimialana koko maan ja työllistää muita toimialoja tasaisemmin. Kaiken kaikkiaan elintarvikeketju Suomessa työllistää lähes 300 000 henkeä. Maatalouden ja elintarviketeollisuuden yhteenlaskettu BKT-osuus vaihtelee maakunnittain vajaan kahdesta prosentista (Uusimaa) noin 11 prosenttiin (Etelä-Pohjanmaa).

Maito on suurin tuotantosuunta. Sen osuus on puolet maatalouden myyntituloista. Maidon tuotanto on työvoimavaltaista, mutta nurmeen perustuvana sen suhteellinen kilpailukyky ja tehokkuus on hyvä. Maitoa tuotetaan edelleen koko maassa, vaikka tuotanto yhä enemmän

keskittyy Pohjanmaalle ja Pohjois-Savoon. *Naudanlihan tuotanto* Suomessa liittyy edelleen tiiviisti lypsykarjatalouteen. Naudanlihan tarjonta ei tällä hetkellä kata kotimaista kysyntää. *Sianlihan tuotanto* ja *siipikarjatalous* ovat keskittyneet eteläiseen, niin sanottuun Vilja-Suomeen. Tuotanto reagoi nopeasti markkinoiden muutoksiin. Mikäli tuotanto laskee, viljelijöiden oletetaan siirtyvän viljan viljelyyn. *Viljan* tuotanto on intensiivisintä Etelä- ja Länsi-Suomessa ja tuotanto pitkälle koneistettua. Viljan tuotannon volyymi on kasvussa, sillä kotieläintaloudesta luopuvat siirtyvät pääsääntöisesti rehuviljan viljelyyn myös Itä- ja Pohjois-Suomessa. *Kasvihuonetuotanto* keskittyy Länsirannikolle, mutta erikoistuneita marja- ja hedelmäviljelmiä toimii eri puolilta Suomea. *Elintarvikkeita jalostaa* Suomessa noin 2 000 yritystä. Erityisesti liha- ja meijeriteollisuus on käynyt läpi voimakkaan rakennemuutoksen, jonka jälkeen tuotanto on keskittynyt alueellisesti ja suuriin yksiköihin, jotka integroituvat erityisesti Itämeren alueella. Pieniä yrityksiä on paljon ja niillä on suuri paikallinen merkitys.

Suomessa maatalouden tulosta lähes puolet muodostuu erilaisista tukielementeistä, ja alaa myös säädelään monin tavoin. EU:n maatalouspolitiikka antaa kehyksen kaikelle maatalouspoliittiselle päätöksenteolle, mutta yhteisön pelisääntöjen puitteissa kansallisella maatalouspolitiikalla on edelleen suuri merkitys maatalouselinkeinokehitykselle.

Suomen EU-jäsenyyden yhtenä reunaehtona ja sen jälkeen strategisena perusvaatimuksena on, että maatalouden harjoittamisen tulee olla mahdollista koko EU:n alueella. Sen mukaisesti muun muassa luonnon olosuhteet on otettava huomioon EU:n maatalouspolitiikan valmistelussa. Teknologinen tai rakenteellinen kehitys voi vain osittain poistaa luonnon asettamia rajoitteita.

Maataloustausta vain osaan sisältyy erityisiä aluepoliittisia tavoitteita. Tavoitteena on neutraali yhteisvaikutus alan ja eri tuotantosuuntien tulokehitykseen. Tuki koostuu peltokasvien ja kotieläinten niin sanotusta CAP-tuesta, joka vuonna 2006 koottiin pääosin tuotannosta irrotetun tilatukijärjestelmän alle, epäsuotuisten maatalousalueiden luonnonhaittakorvauksesta (LFA-tuki) ja maatalouden ympäristötuesta. Tuet ovat joko EU:n kokonaan rahoittamia (CAP-tuet) tai osittain kansallisesti rahoitettuja. Vuonna 2007 Suomen maatalouden EU-tuki oli yhteensä 1 306 milj. euroa.

Maatiloille maksetaan lisäksi vuosittain kansallisia tukia noin 573 milj. euroa. Näistä suurin on pohjoinen tuki (320 milj. euroa), minkä lisäksi myönnetään Etelä-Suomen kansallista tukea (141-tuki), luonnonhaittakorvauksen kansallista lisäosaa ja muita kansallisia tukia.

Tukien kohdentamiseksi Suomi on jaettu seitsemään tukialueeseen (liitteenä 5 tukialuekartta). Suorat CAP-tulot suhteutuvat tuotantomääriin, ja siten ne alenevat pohjoista kohden. LFA-tuen aluejako on sama kuin suorilla tulotuilla, mutta tuki on korkein pohjoisessa ja pienin etelässä. Etelä- ja Länsi-Suomessa, A-, B- ja C1-alueilla, CAP-tuki ja LFA-tuki ovat lähes yhtä suuret.

Kansallinen pohjoinen tuki tasoittaa tukien eroja ja sitä maksetaan C-alueella eli noin Pori-Imatra -linjan pohjoispuolella. Etelä-Suomen kansallinen 141-tuki jatkuu toistaiseksi vuoteen 2013. Niin sanottu maatalouspolitiikan terveystarkastus (health check) on aikataulutannut kauden aikana tapahtuvaa tukien irrottamista tuotannosta. LFA-tuen perusteita tarkastetaan vielä kauden aikana, mutta perusteellisempi maataloustukien kokonaistarkastelu tapahtuu rahastokauden taitteessa 2013.

Maatalouden rakennepolitiikka tukee kehittyviä ja kasvavia tiloja investointi- ja sukupolvenvaihdostilanteessa. Rakennepoliittiset tuet kohdistuvat viljelijöille ja alueille, joilla tuotantoa modernisoidaan ja kapasiteettia kasvatetaan.

Toteutettu maatalouspolitiikka ja toteutunut rakennekehitys ovat selvitysten perusteella turvanneet maataloutta jatkaneiden tulokehityksen kaikilla alueilla, tarkastellaan sitten tukialueita tai erityyppisiä maaseutualueita. Itä-Suomessa ja harvaan asutulla maaseudulla pienten tilojen lukumäärä väheni nopeasti EU-kauden alussa. Se alensi aluksi myös alueen maataloustuloa, mutta jatkavien ja maatalouttaan kehittävien maatilojen tulokertymä on tällä vuosituhanella kehittynyt kohtuullisesti ja noudattanut kutakuinkin koko maan kehitystä myös harvaan asutulla maaseudulla. Tilakoosta johtuen ydin- ja harvaan asutun maaseudun tilat ovat vähentyneet EU-kaudella noin kolmanneksella eli yli 7 000 tilalla/v. Maataloudesta luopuneet ovat siirtyneet eläkkeelle, hakeutuneet muihin töihin tai joutuneet jäämään sosiaalietuuksien varaan. Harvaan asutulla maaseudulla vain osa on löytänyt muuta työtä.

Maatalouden sisällä erot ovat kasvaneet. Ääripäinä ovat tuotantokapasiteetiltaan ja liikevaihdoltaan suuret, ja toisessa päässä jäädyttelevät, lopettamista ja ammatinvaihtoa suunnittelevat tilat. Tukipolitiikalla ei katsota olevan merkittäviä aluepoliittisesti vääristäviä vaikutuksia. Tukijärjestelmän kokonaisuus on tasoittanut maatalouden tulokehitystä merkittävästi myös alueellisesti.

Tulevaisuuden näkymät ja potentiaalit aluekehityksen näkökulmasta

Elintarvikkeiden kysynnän kasvun myötä maatalouden markkinoilta saatavat tulot kasvavat ja ala kehittyä enemmän markkinoiden ehdoilla. Tämä luultavasti merkitsee edelleen erikoistuvaa ja myös alueittain eriytyvää tuotantoa, mutta tukipolitiikan merkitys ja tarve vähenevät hitaasti.

Tuotantoyksiköiden organisoituminen ja omistusmuoto muuttuu. Kasvavissa yksiköissä töitä ulkoistetaan muille yrittäjille. Myös muu ulkopuolisen työvoiman tarve lisäättyy maatalouteen panostavilla alueilla. Osaavan työvoiman ja palveluiden saatavuus ratkaistaan alueellisesti.

Intensiivisen tuotannon alueilla energian raaka-aineena käytetään myös lantaa. Laajemmin peltobioenergian tuotanto ohjautuu hintakehityksen mukaan. Maatalouden ympäristötuki muuttuu yhä enemmän erityisympäristötkien suuntaan. Kohdennetuin toimenpitein vähennetään maataloudesta aiheutuvaa kuormitusta.

Ratkaistavat ydinkysymykset, jotta toimialan potentiaalit saadaan käyttöön:

- Ruoan ja bioenergian tuotanto vähentyneen maatalousmaan ja harvojen tuottajien tilanteessa
- Nopea rakennekehitys, erikoistuminen ja alueellinen keskittyminen kasvavan ja vähenevän tuotannon alueilla
- Maaseutu ympäristön muutokset, kestävä kehityksen mukaiset ympäristövaikutukset
- Maatalous- ja maaseutupolitiikan suhde kaikilla toiminnan tasoilla
- Osaavan työvoiman saaminen maatalouden töihin
- Koulutuksen ennakointi alueellisesti koulutuksen järjestäjien ja yritysten yhteistyönä
- Maataloustulon kehittyminen positiivisempaan suuntaan
- Metsäalan palkkauksen kehittyminen

Maatalouden ja elintarvikeketjun tavoitteet aluekehityksen näkökulmasta:

- Maatalouspolitiikka on alueellisesti neutraalia, mutta tukee alueiden omiin vahvuuksiin perustuvaa yritysten rakenteellista kehitystä ja kilpailukykyä kasvua.
- Alueelliset erityistarpeet ja mahdollisuudet otetaan selkeämmin huomioon maatalouden luonnonympäristöön, rakennettuun ympäristöön ja maaseutumaisemaan liittyviä toimenpiteitä suunniteltaessa.

2.4 Metsätalous

Palvelut, resurssit ja keinot

Metsät ovat Suomen merkittävin taloudellisesti hyödynnettävä luonnonvara. Puun lisäksi ne tuottavat muita luonnontuotteita ja ovat tärkeä osa maaseudun asuin- ja virkistysympäristöä. Metsien monikäyttö lisääntyy, ja metsillä on kasvava alueellinen merkitys matkailuelinkeinolle.

Maa- ja metsätalousministeriön tulosoajauksessa olevat, tai merkittävän osan rahoituksestaan ministeriön budjetista saavat organisaatiot, muodostavat niin sanotun julkisen metsäkonsernin, joka toteuttaa yhteisiä strategisia päämääriä. Julkiseen metsäkonserniin kuuluvat ministeriön metsäosasto, metsäkeskukset, Metsätalouden kehittämiskeskus Tapio, Metsäntutkimuslaitos, Metsähallitus sekä Työtehoseura ry:n metsäntutkimus- ja kehittämistoiminta.

Yksityisille maanomistajille annettava rahoitustuki metsänhoito- ja -perusparannustöihin tarjoaa taloudellisia resursseja alueille. Rahoitustuki sisältyy Kestävän metsätalouden rahoituslakiin (1094/1996), eli niin sanottuun Kemera-lakiin. Sen avulla edistetään energiapuun käyttöä ja tuetaan metsien terveyttä ja elinvoimaisuutta sekä metsäluonnon hoitoa. Kemera-tuki on tärkeä myös maaseudun alemmanasteiselle tieverkolle, sillä tuen turvin rakennetaan tai perusparannetaan vuosittain noin 2000 kilometriä metsäautoteitä. Tiet palvelevat myös muuta elinkeinotoimintaa ja asumista maaseudulla.

Valtion omistamista metsistä vastaa Metsähallitus, joka on valtion liikelaitos. Se on aluepoliittisesti tärkeä toimijaorganisaatio. Samoin merkittävä on Metsäntutkimuslaitos, jonka keskusyksikön ja toimintayksiköiden käyttöön osoitetut varat jakautuvat alueellisesti. Metsähallituksen hallinnassa on noin 12 miljoonaa hehtaaria valtion omistamaa maa- ja vesiomaisuutta, joka sijaitsee pääosin Pohjois- ja Itä-Suomessa. (www.metsa.fi)

Yksityiset metsänomistajat omistavat metsämaasta noin 60 prosenttia (12,0 milj. ha). Metsänomistajien keski-ikä nousee edelleen, kaupunkilais- ja naismetsänomistajien määrät lisääntyvät, kun viljelijöiden määrä metsänomistajista puolestaan vähenee. Suurten ikäluokkien metsäomaisuus siirtyy seuraaville sukupolville lähivuosina, mikä tullee pirstaloittamaan metsänomistusrakennetta edelleen. Metsänomistusrakenteen muutokset voivat näkyä metsän käytön ja hoidon passivoitumisena. Toisaalta muutokset lisäävät metsänhoitopalvelujen kysyntää. Yksityismetsien aktiivisen käytön säilyttämiseksi hyviä kei-

noja ovat sukupolvenvaihdokset, uudet yhteismetsät ja uusien yhteisomistusmuotojen kehittäminen sekä neuvonnan ja muiden palvelujen tarjoaminen metsänomistajille niin, että palvelut vastaavat metsänomistajakunnan muutosta. (Metla 2007 ja KMO 2015.)

Tulevaisuuden näkymät ja potentiaalit aluekehityksen näkökulmasta

Metsäalan keskeiset tavoitteet vuoteen 2015 asti on sovittu Kansallisessa metsäohjelmassa (KMO), jonka valtioneuvosto hyväksyi maaliskuussa 2008. Ohjelman lähtökohtana on uudistaa ja laajentaa metsiin ja puuhun perustuvaa tuotanto- ja palvelutoimintaa. Tavoitteena on metsien puuntuotannollisen tilan paraneminen ja puuston kasvun lisääntyminen. Lisäksi tavoitteena on, että kotimaisen ainespuun vuotuiset hakkuut lisääntyvät ja saavuttavat pysyvästi 65–70 miljoonan kuutiometrin tason. Kansallista metsäohjelmaa toteutetaan eritasoisilla toimenpiteillä ja alueellisten metsäohjelmien kautta. Alueellisten metsäohjelmien sisällön kehittämisestä vastaavat alueelliset metsäneuvostot. Alueellisten metsäohjelmien laatimisessa tärkeää on yhteistyö muiden alueen organisaatioiden, kuten maakuntien liittojen, ympäristö- ja TE-keskusten sekä kaavoituksesta vastaavien tahojen kanssa.

Uusia mahdollisuuksia puuhun perustuville tuotteille on nähtävissä puutuoteteollisuudessa, puun uusissa käyttömuodoissa rakentamisen alalla, älypaperieissa, bioenergiassa ja biojalosteissa sekä elintarvike- ja lääketieteellisyydessä. Metsäalan toimijoiden tulee tiivistää yhteistyötä tutkimuksessa, kehitystyössä ja tuotannossa. Etenkin pieniä ja keskusuuria yrityksiä tulee tukea *metsästä markkinoille* -arvoketjun parantamiseksi. Maaseudun pienten puutuotealan yritysten toimintaedellytyksiä parannetaan kehitys- ja investointituilla. Puupohjaisen bioenergian lisääntyvällä käytöllä on merkittäviä alueellisia vaikutuksia. Lupaavimmat mahdollisuudet puuperäisen energian lisäämiseksi ovat metsähakkeen käyttö lämpölaitoksissa ja sellutehtaiden biojalostamokonseptin kehittäminen. Uusiutuvan energian tuotannon lisääminen on Euroopan unionin ilmasto- ja energiapolitiittisten tavoitteiden mukaista ja se edistää energiaomavaraisuutta.

Valtioneuvoston teki vuonna 2003 periaatepäätöksen toimintaohjelmasta luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämiseksi (VILMAT-ohjelma). Tavoitteena on muun muassa luontomatkailun ja luonnontuotealan tuoteistaminen ja alan toimijoiden yhteistyön lisääminen. Elinkeinona luontomatkailu on nykyisin merkittäväntä Lapiassa ja Kainuussa. Luonto- ja virkistysmatkailuelinkeinon toimintamahdollisuuksia tulee parantaa myös muualla

kuin perinteisillä kohdealueilla ja perinteisillä tavoin. Tavoitteena on saavuttaa uusia asiakkaita erilaisine tarpeineen.

Metsätalouden kehittämisen tavoitteet aluekehityksen näkökulmasta:

- Metsiin ja puuhun perustuvaa tuotanto- ja palvelutoimintaa laajennetaan.
- Alueelliset erityispiirteet huomioidaan metsäohjelmien linjauksissa.
- Kestävän metsätalouden rahoituslain nojalla edistetään yksityisten maanomistajien metsänhoito- ja metsänparannustöiden toteuttamista koko maassa.

2.5 Kala-, riista- ja porotalous

Maa- ja metsätalousministeriö vastaa sektoriin kuuluvasta elinkeinotoiminnasta kala- ja porotaloudessa, vapaa-ajan kalastuksesta, kalavesien hoidosta sekä metsästyksestä ja riistakantojen hallinnoinnista. Kalatalouden alalla keskeisimmät alueelliset toimijat ovat TE-keskusten kalatalousyksiköt, riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos, alueelliset kalatalouden neuvontajärjestöt, kalastusvakuumusyhdistyksien ja kalatalousryhmät; riistatalouden alalla puolestaan riistanhoitopiirit ja riistanhoitoyhdistykset; porotaloudessa paliskunnat.

Kala- ja riistakannat ovat Suomessa yleisesti hyvässä kunnossa ja niiden hyödyntäminen on kestäväällä tasolla ja tilanteen arvioidaan säilyvän samanlaisena tulevaisuudessa. Vapaa-ajankalastajien määrä on hieman laskenut 2000-luvulla. Vuonna 2006 kalastusta harrasti 1,8 miljoonaa suomalaista. Vapaa-ajan kalastuksen luonne on muuttunut kotitarvekalastuksesta virkistyskalastuksen suuntaan. Tämä muutos näkyy muun muassa verkkokalastuksen vähentymisenä.

Metsästyksen harrastajien määrä on vakiintunut Suomessa noin 300 000, mikä on asukasmäärään suhteutettuna suurin määrä Euroopassa. Määrän oletetaan pysyvän vakana. Yhteiskuntarakenteen muutoksen seurauksena yhä suurempi osa metsästäjistä asuu taajamissa, usein varsin kaukana metsästäysalueiltaan. Kaupunkilaistuminen saattaa muuttaa väestön asenteita luonnon hyväksikäytöstä ja merkinnee metsästykseseen käytetyn ajan vähentymistä ja mahdollisesti metsästyskriittisten asenteiden kasvua. Riistasaaliin arvo on ollut vuosina 2000–2005 noin 58,6–76,8 milj. euroa.

Ammattikalastajien määrä on vähentynyt voimakkaasti 2000-luvulla ja vuonna 2007 oli enää noin 1 000 päätoi-

mista ja noin 1 600 sivutoimista ammattikalastajaa. Ammattikalastus on alueellisesti merkittävintä merialueella Saaristomerellä ja Pohjanmaan rannikolla sekä sisävesillä Itä-Suomen alueella ja isoilla järvialueilla.

Kalastusmatkailun kehittämiseen on Suomessa hyvät edellytykset. Yli puolet tuloistaan kalastusmatkailusta saavia yrityksiä on arviolta 120 kappaletta. Lisäksi kalastusmatkailupalveluita tarjoaa noin 1200–1400 matkailuyritystä. Yritysten määrä kasvaa ja palvelutarjontaa kehitetään suunnitelmallisesti.

Kalankasvatus on globaalisti voimakkaasti kasvava toimiala. Vuonna 2007 Suomessa toimi 376 kalanviljely-yritystä. Yritysten ruokakalantuotanto oli noin 13 miljoonaa kiloa, ja tuotannon arvo 43 miljoonaa euroa. Istutuksiin tai jatkokasvatukseen tuotettiin noin 70 miljoonaa kalanpoikasta. Ruokakalankasvatus on keskittynyt Saaristomeren ja Ahvenanmaan alueelle, ja kalanpoikastuotanto Oulun ja Lapin läänien sekä Keski-Suomen alueille. Suomalaisen kalankasvatuksen arvioidaan kasvavan tulevaisuudessa.

Kalanjalostuksen ja kalakaupan toimiala on kehittynyt ja keskittynyt voimakkaasti 2000-luvulla ja se työllistää noin 2 000 henkilöä. Suotuisan kehityksen arvioidaan jatkuvan edelleen. Kalanjalostus ja tukkukauppa keskittyvät kaupunkikeskuksiin ja erityisesti Uudellemaalle.

Kalatalouden edistämiseksi ministeriö on asettanut kehittämissuunnitelmat ammattikalastukselle, kalankasvatukselle sekä kalan jalostukselle ja kaupalle. Kehittämissuunnitelmien tehtävänä on luoda hallinnon, tutkimuksen ja alan toimijoiden välille yhteinen tahtotila keskeisten ydinkysymysten ratkaisemiseen ja alan kehittämiseen. Kehittämissuunnitelmat myös koordinoivat kehittämistoimenpiteiden toteuttamista. Kalastusmatkailun edistämiseksi on laadittu valtakunnallinen kalastusmatkailun kehittämissuunnitelma yhteistyössä laajan toimijajoukon kanssa.

Porotalous on alueellisesti merkittävä alkutuotantoelinkeino Lapissa. Porotalous työllistää noin 1 200 henkilöä. Poronlihaa tuotetaan vuodessa noin 2 miljoonaa kiloa ja sen arvo on noin 11–14 miljoonaa euroa. Poromatkailun arvo on noin 15 miljoonaa euroa/vuosi. Porotaloudessa on tapahtunut rakenteellinen muutos 2000-luvun aikana. Eloporojen määrä ja poronmestajien määrä on vähentynyt siten, että jäljelle jääneet porotalouteen keskittyvät yrittäjät voivat saada toimeentulonsa porotaloudesta.

Kala-, riista- ja porotalouden tavoitteet aluekehityksen näkökulmasta:

- Kalatalouden yritystoiminnan toimintaedellytyksiä parannetaan.

- Toteutetaan vesistöjen kunnostushankkeita.
- Toimialan merkitys työllistäjänä ja elintarvikkeiden tuottajan vahvistuu.
- Panostetaan tasapainon löytämiseen eräiden riistalajien, erityisesti suurpetojen, kantojen koon ja alueellisen levinneisyyden ja niiden yhteiskunnallisten vaikutusten välillä. Tavoitteena kantojen säilyttäminen elinvoimaisina ja samalla vähentää riista-eläinten aiheuttamia vahinkoja.
- Tuetaan kalastusmatkailua merkittävänä osana luonto- ja maatilamatkailua.
- Vahvistetaan porotalouden roolia kannattavana ja alueellisesti merkittävänä maaseutuelinkeinona.

2.6 Elintarvikkeiden turvallisuus ja laatu

Eläinlääkintähuolto

Vuonna 2006 Suomen kunnissa oli 296 eläinlääkintähuollon toimipistettä, joissa työskenteli 383 eläinlääkäriä. Noin 300 kunnaneläinlääkäriin tehtävät liittyivät eläinlääkäripalvelujen tarjoamiseen.

Eläinlääkäripalvelujen kysynnän ja valvontatehtävien painopistealueet vaihtelevat huomattavasti eri puolilla maata. Etelä-Suomen läänissä tarvitaan muuta maata enemmän eläinlääkäripalveluja hevosia ja pieneläimiä varten. Sika- ja siipikarjatilat sekä turkistuotanto ovat keskittyneet Länsi-Suomen lääniiin, ja poronhoitoa harjoitetaan vain Pohjois-Suomessa. Myös palvelujen saatavuus vaihtelee maan eri osissa. Valtaosa maan väestöstä asuu alle 20 kilometrin päässä kunnan järjestämistä eläinlääkäripalveluista, vaikka lähin kunnaneläinlääkäri ei aina olekaan oman kunnan alueella. Päivystysaikana eläinlääkäri saadaan kotieläin- tai hevostilalle pääsääntöisesti kuuden tunnin kuluessa tilauksesta, mutta Pohjois-Suomessa on kuntia, joissa vain alle 90 prosenttia kiireisistä sairastapauksista voidaan hoitaa tässä ajassa. Kiireettömistä sairastapauksista kotieläin- ja hevostiloilla keskimäärin 85 prosenttia voidaan hoitaa samana päivänä.

Lääninhallitusten suorittamassa peruspalvelujen arvioinnissa eläinlääkintähuollon haasteena on aluetasolla erityisesti *eläinterveydenhuoltopalvelujen* saatavuus ja käyttö, jotka vaihtelevat kunnittain. Varsinkaan nautaeläinten terveydenhuollon neuvontapalveluita ei ole riittävästi saatavilla kaikissa kunnissa.

Elintarvikevalvonta

Kunnat vastaavat pääosin elintarvikevalvonnasta maasamme. Vuoden 2008 alussa oli 197 siitä vastaavaa kun-

tien muodostamaa toimintayksikköä. Elintarvikevalvonnan kohteita on lähes 90 000, joista alkutuotantopaikkoja on noin 38 000. Elintarvikevalvonnan tehtävänä on valvoa ja tarkastaa elintarvikeyritysten toimintaa sekä antaa niille tarvittaessa kohtuullisessa määrin neuvontaa lainsäädännön vaatimusten toteuttamisessa.

Voimavarojen puute rasittaa edelleen valvontayksiköitä. Kunnallisten elintarvikevalvonta-yksiköiden valvontaresurssit, ja näin ollen myös tarkastusten kattavuus ja siihen liittyvät neuvontapalvelut, vaihtelevat paljon eri puolilla Suomea. Yritykset eivät ole alueellisesti tasavertaisessa asemassa neuvontapalvelujen suhteen. Ympäristöterveyden voimavaratilannetta on pyritty helpottamaan keskittämällä valvontaa suurempiin seudullisiin valvontayksiköihin sekä laajentamaan valvonnan maksullisuutta.

Kaikissa kunnissa ei ole otettu riittävästi huomioon viranomaisten koulutustarvetta. Kaikkia valvontakohteita ei vielä kukaan tarkasteta vähintään kerran vuodessa. Pieniä yrityksiä jää tarkastamatta vuosittain. Valvontakohteiden riskinarviointia ei vielä toteuteta järjestelmällisesti. Kohdekohtaista riskinarviointia ei ole kaikissa valvontayksiköissä.

Ympäristöterveydenhuolto

Valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaan ympäristöterveydenhuolto on järjestettävä paikallisesti siten, että kuntien ja kuntayhtymien vastuulla olevasta valvonnasta vastaa seudullinen valvontayksikkö. Valvontayksiköitä tulisi Suomeen 50–85 kappaletta. Periaatepäätöksen mukaan yhteistoiminta-alueiden on aloitettava toimintansa viimeistään vuoden 2013 alussa. Sosiaali- ja terveysministeriön ja maa- ja metsätalousministeriön vuonna 2003 käynnistämällä ympäristöterveydenhuollon alueellisella yhteistoimintakokeilulla (YTAKE) on tuettu kuntien vapaaehtoisia hankkeita kuntien yhteistoiminnassa perustamien ympäristöterveydenhuollon valvontayksiköiden muodostamiseksi.

Maa- ja metsätalouden tuotantopanosten turvallisuus ja laatu sekä kasvinterveys

Maa- ja metsätalouden tuotantopanosten turvallisuuden ja laadun sekä kasvinterveyden valvonnasta vastaavat aluetasolla TE-keskukset, metsäkeskukset ja kunnat. Evara valtuuttaa yksityishenkilöitä tarkastajiksi erityistehtäviin alueilla, joilla avustavissa organisaatioissa työskenteleviä tarkastajia ei ole säännöllisesti tai riittävästi käytettävissä. Näin toimitaan myös esimerkiksi äkillisissä, syklittävissä vaarallisten kasvintuhojen esiintymistilanteissa (koloradonkuoriainen). Rehulain perusteella valtuutetut

tarkastajat suorittavat muun muassa rehujen valmistukseen liittyvää näytteenottoa sekä kuljetuskalustojen tarkastuksia. Kunnat ovat mukana hukkakauravalvonnassa. Metsäkeskuksia voidaan käyttää apuna, jos torjunnan kohteena on metsässä ennen esiintymätön vaarallinen kasvintuhooja. Metsäkeskusten tehtäviin kuuluu varautuminen metsätuhoihin.

Edellä luetellut valvontaa avustavat organisaatiot ja valtuutetut tarkastajat kattavat alueellisten toimipaikkojen tai sijoittumisensa kautta koko maan. Siten valvonta-tehtäviin saadaan erityistä lisäarvoa paikallistuntemuksesta. Sijoittuminen eri puolille maata edesauttaa myös erityistilanteissa, joissa esimerkiksi rehunäyte tarvitaan pikaisesti.

2.7 Kiinteistö- ja paikkatietoinfrastruktuuuri

Maa- ja metsätalousministeriö ohjaa maanmittaukseen, valtakunnalliseen kartoitukseen ja paikkatietojen yhteiskäytön kehittämiseen liittyvää politiikkaa. Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonala huolehtii Suomessa kiinteistörekisterin ylläpidosta valtion vastuulla olevien alueiden osalta ja vastaa valtakunnallisen kiinteistötietojärjestelmän toimivuudesta. Ministeriön tulosoajauksessa maanmittaustehtävistä vastaavat Maanmittauslaitos maanmittausalan yleisviranomaisena ja Geodeettinen laitos kartastoalan tutkimuslaitoksena.

Maa- ja metsätalousministeriön ohjauksena lainsäädännöllisen, resurssiohjauksen ja tulosoajauksen ohella on alan strategiaohjaus. Poliittikalohkon ohjaamiseksi on laadittu *Kansallinen paikkatietostrategia 2005–2010*; *Yleisten kartastotöiden strategia 2001–2010. Kartat ja paikkatiedot – osa toimivaa yhteiskuntaa*; *Kiinteistörekisteri 2015 – päämäärät ja toimintalinjat* sekä *Maa- ja metsätalousministeriön tilusjärjestelystrategia 2008–2013*. Yleisten kartastotöiden strategian uudistaminen ja Kiinteistötoimitusstrategian laadinta käynnistettiin vuonna 2009.

Poliittikalohkon tuottamat ja ylläpitämät kiinteistö- ja maastotietojärjestelmätiedot turvaavat osaltaan yksityisen maanomistuksen sekä kiinteistöjä ja maastoa koskevan tiedon saatavuuden alueilla. Kiinteistö- ja maastotietojärjestelmän tiedoilla ja paikkatietojen yhteiskäytöllä edistetään myös maa- ja metsätalouden, sekä niihin liittyvien elinkeinojen harjoittamista ja viimekädessä laajemminkin uusiutuvien luonnonvarojen yleistä hyödyntämistä ja niiden hyvää hallintointia.

Aktiivisella paikkatietoalan yhteistyöllä voidaan merkittävästi parantaa eri tietolähteiden ja palveluiden käytettävyyttä. Siten voidaan tietoyhteiskuntaohjelman mukaisesti helpottaa kansalaisten arkea, tehostaa hallintoa ja edistää elinkeinoelämän kilpailukykyä. Paikkatietoalan hyödyntämismahdollisuuksia on alueiden tasolla käytetty toistaiseksi melko rajallisesti.

Sektoritutkimuksen uudistaminen ja tutkimusmäärärahojen vähentyminen rajoittavat voimakkaasti politiikkalohkon uusien hankkeiden määrää, ja siten politiikkalohkon alueellisia toimintoja ei käytännössä juurikaan voida tukea sektoritutkimuksen keinoin.

Lainhuuto- ja kiinnitysrekisterin ylläpito siirtyy vuoden 2010 alusta käräjäoikeuksista Maanmittauslaitokselle, jonka vastuulla kiinteistörekisterin ylläpitäminen jo on luukuun ottamatta suurimpien kaupunkien ja kuntien asemakaava-alueita. Asiakkaat tulevat asettamaan entistä suuremmat vaatimukset näiden yhteiskunnan perusrekistereiden eheydelle ja ajantasaisuudelle. Lainhuuto- ja kiinnitysrekisterin ylläpitovastuun siirtyminen Maanmittauslaitokselle mahdollistaa sen, että näiden niin kutsuttujen kirjaamispalveluiden saatavuus maan kaikissa osissa tulee säilymään hyvällä tasolla.

Nykyisten jo olemassa olevien laajojen paikkatietoaineistojen käytön tehostaminen on ensimmäinen käytännön tavoite paikkatietoalan yhteistyön kehittämisessä. Paikkatietoaineistojen käytön tehostamiseksi tulee paikkatietoaineistojen hinnoittelupolitiikka uudistaa niiden käyttöä ja hyödyntämistä tukevaksi. Viranomaisten välisessä aineistojen hinnoittelussa koko julkisen hallinnon tasolla tulisi nykyistä selvemmin siirtyä niin sanottuun irrottamiskustannusperiaatteeseen. Sillä edistettäisiin merkittävästi olemassa olevien paikkatietoaineistojen hyödyntämistä ja käyttöä. Samalla olemassa olevien tietovarantojen laadun ja toimivuuden varmistamiseksi tulee julkisen hallinnon piirissä luopua päällekkäisten rekistereiden ylläpidosta. Sekä kustannussyistä että tietovarantojen laadun varmentamiseksi tulee julkisessa hallinnossa siirtyä menettelyyn, jossa käytetään aina alkuperäisen tiedontuottajan tietopalvelurajapinnoista tarjoamia aineistoja. Paikkatietoaineistojen ylläpitoa tulee tehostaa lisäämällä yhteistyötä tiedontuottajien kesken.

Maanmittauksen ja paikkatietojen yhteiskäytön tavoitteet aluekehityksen näkökulmasta:

- Kiinteistörekisteri pidetään ajantasaisena ja kiinteistötietojärjestelmä toimivana.
- Tilusjärjestelyillä parannetaan maatalouden toimintaedellytyksiä kasvattamalla peltolohkokokoa ja

edistetään maanteiden, rautateiden sekä erilaisten suojeluhankkeiden toteuttamista.

- Ylläpitämällä Suomen koordinaattijärjestelmät ja Maastotietokanta ajantasaisena luodaan perusedellytykset hyvien paikantamispalveluiden kehittämiseksi ja niiden saatavuudelle kaikkialla maassa.

2.8 Vesitalous

Maa- ja metsätalousministeriö tulosohjaa alueellisia ympäristökeskuksia ja Suomen ympäristökeskusta vesitaloustehtävissä. Alueelliset ympäristökeskukset edistävät vesihuollossa alueellista suunnittelua, varautumista erityistilanteisiin sekä maaseudun vesihuollon kehittämistä yhteistyössä kuntien ja muiden vesihuollosta vastaavien tahojen kanssa. Tulvariskien hallinnassa ympäristökeskukset huolehtivat tulvariskien arvioinneista, kartoituksista ja suunnittelusta sekä tulvasuojelutoimenpiteistä ja tulvantorjunnasta. Tehtävät vaativat aktiivista yhteistyötä maankäytön suunnittelijoiden ja pelastusviranomaisten kanssa.

Viime vuosien monet poikkeukselliset sääolot ja vesitilan- teet ovat nostaneet varautumisen yhdeksi tärkeimmistä painopisteistä vesitaloustehtävissä. Ilmastonmuutokseen sopeutuminen aiheuttaa paineita vesistöjen säännöstely- käytäntöjen muuttamiseen ja tulvariskien hallinnan parantamiseen. Vesihuollossa korostuu palvelujen toimivuuden turvaaminen kaikissa oloissa. Vesitaloudelliset toimenpiteet suunnataan siten, että niillä voidaan osaltaan tukea ja edistää kestävää ja turvallista yhdyskunta- rakennetta. Huomiota kiinnitetään myös ylläpito- ja kun-

nostustoimintaan erityisesti maankuivatuksen edellytysten säilymiseksi ja niistä johtuvien haittojen vähentämiseksi.

Pienten vesihuoltolaitosten suuri määrä, vesi- ja viemäri- verkostojen peruskorjaustarve ja lisääntyneet ilmasto- ja muut riskit vaativat nykyistä enemmän huomiota kestävien vesihuoltoratkaisujen aikaansaamiseen. Kuntarakenteen uudistukset luovat aikaisempaa paremmat edellytykset myös vesihuoltolaitosten yhdistämiselle laajemmiksi alueellisiksi laitoksiksi. Lähivuosien tavoitteena on laajentaa haja-asutusalueiden viemäriverkostoja alueille, joilla viemärointi on teknisesti ja taloudellisesti kiinteistökohtaisia jätevedenkäsittelyjärjestelmiä parempi vaihtoehto.

Uusien rakennettavien alueiden turvallisuus tulvan varalta on ensiarvoisen tärkeää. Yhdyskuntarakenteen kehitys aiheuttaa monenlaisia muospaineita vesihuollon järjestämiselle. Alueesta riippuen haasteet liittyvät yhdyskuntien kasvuun tai väestön, palveluiden ja tuotannollisten toimintojen vähenemiseen. Monilla maaseutualueilla on lisäksi otettava huomioon erityispiirteitä, kuten keskittyvän kotieläintalouden ja kehittyvän loma-asutuksen tarpeet.

Vesitalouden tavoitteet aluekehityksen näkökulmasta:

- Huolehditaan alueellisista vesihuollon tehtävistä ja vesihuoltoon liittyvistä velvoitteista sekä varaudutaan ilmastonmuutokseen liittyviin muutoksiin.
- Vastataan alueellisiin ja paikallisiin vesihuoltopalvelujen haasteisiin.

3 Hallinnonalan resurssit ja toimintaa säätelevät säädökset

3.1 Kansalliset säädökset ja EU-politiikka

Säädöksillä voi olla suoria tai välillisiä vaikutuksia aluekehitykseen¹. Aluekehityksen kannalta keskeisimmät maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan kansalliset säädökset ovat:

- Laki maaseudun kehittämiseen myönnettävistä tuista (1443/2006)
- Laki valtakunnallisen maaseudun kehittämisen ja tutkimuksen sekä maa- ja elintarviketalouden tutkimuksen rahoituksesta (1477/2007)
- Laki maatalouden rakennetuista (1476/2007)
- Laki maa- ja puutarhatalouden kansallisista tuista (1559/2001)
- Laki Euroopan kalatalousrahaston kansallisesta hallinnoinnista ja elinkeinokalataloudelle myönnettävistä tuista (1447/2006)
- Kalastuslaki (286/1982) (HE 120/2008)
- Kestävän metsätalouden rahoituslaki (544/2007)
- Porotalouden ja luontaiselinkeinojen rahoituslaki (45/2000)
- Vesihuoltolaki (119/2001)
- Laki vesihuollon tukemisesta (686/2004).

Maa- ja metsätalousministeriön toimialoista maatalous ja kalatalous ovat vahvimmin EU:n yhteisen politiikan piirissä. Myös maaseudun kehittäminen on EU-osarahoitteisten kehittämisohjelmien kautta vahvasti EU:n säätelemää toimintaa. Metsätalous, riista- ja porotalous, maanmittaus ja paikkatietojen yhteiskäyttö sekä vesitalous ovat sen sijaan vahvasti kansallisia aloja. Riista- ja porotalouteen vaikuttaa tosin EU-säädöksistä erityisesti luontodirektiivi (Neuvoston direktiivi 92/43/ETY luontotyyppeiden sekä luonnonvaraisen eläimistön ja kasviston suojelusta). Elintarvikkeet, maatalouden tuotantotarvikkeiden turvallisuus ja laatu sekä eläinten terveys ja hyvinvointi sekä kasvinterveys ovat toimialoja, joita säädellään yhtäläillä EU-tasolla sekä kansallisesti.

EU:n yhteisen maatalouspolitiikan (YMP) (Common Agricultural Policy, CAP) alkuperäisenä tavoitteena oli taata kohtuulliset kuluttajahinnat ja maatalousväestön koh-

tuullinen elintaso. YMP:n uudistuksessa vuonna 2003 tavoitteeksi asetettiin myös maaseudun kehittämisen vahvistaminen. Siten maaseudun kehittämispolitiikka muodostaa nyt YMP:n toisen pilarin. Tämän toisen pilarin tavoitteita toteutetaan Suomessa EU:n ohjelmakaudella 2007–2013 *Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmalla ja Ahvenanmaan maaseudun kehittämisohjelmalla*.

EU:n yhteisen kalastuspolitiikan (YKP) (Common Fisheries Policy, CFP) avulla EU hallinnoi kalastusta ja vesiviljelyä. YKP:aa uudistettiin vuonna 2002. Yhteisellä kalastuspolitiikalla varmistetaan elollisten vesiluonnonvarojen kestävä hyödyntäminen. Euroopan kalatalousrahasto (EKTR) huolehtii yhteisen kalastuspolitiikan rahoituksesta. EKTR:n tavoitteena on muun muassa edistää kalastuksesta riippuvaisten alueiden kestävä kehitystä. Euroopan kalatalousrahaston mukaisia toimenpiteitä toteutetaan *Suomen elinkeinokalatalouden toimintaohjelmalla 2007–2013*. Toimintaohjelman tärkein tavoite on luoda edellytykset kuluttajien ja markkinoiden odotuksia vastaavalle tehokkaalle ja luontoa kunnioittavalle kalatalouden yritystoiminnalle. Tähän pyritään nykyaikaistamalla yritystoimintaa sekä tukemalla alan yleistä kehitystä.

3.2 Hallinnonalan resurssit

Hallinnonalan menot toimialoittain ja menojen jakautuminen alueille

Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan menot ovat vuosittain yhteensä noin 2 800 miljoonaa euroa. Seuraavassa tarkastellaan lähemmin Tilastokeskuksen tuottamia tietoja vuoden 2006 budjettivarojen kohdentumisesta alueille.

Vuoden 2006 talousarvioesityksen mukaan maa- ja metsätalousministeriön pääluokassa alueiden kehittämislaisa (602/2002) tarkoitettua alueiden kehittämisen rahoitusta olivat seuraavat momentit:

- 1) 30.10.61. Euroopan maatalouden ohjaus- ja tukirahaston osallistuminen maaseudun kehittämiseen (arvionmääräraha) 70 862 000 euroa,

¹ Sisäasiainministeriön asettama työryhmä on vuonna 2000 antanut ohjeet säädösehdotusten vaikutusten arvioimiseksi aluekehityksen kannalta (SM 8/2000).

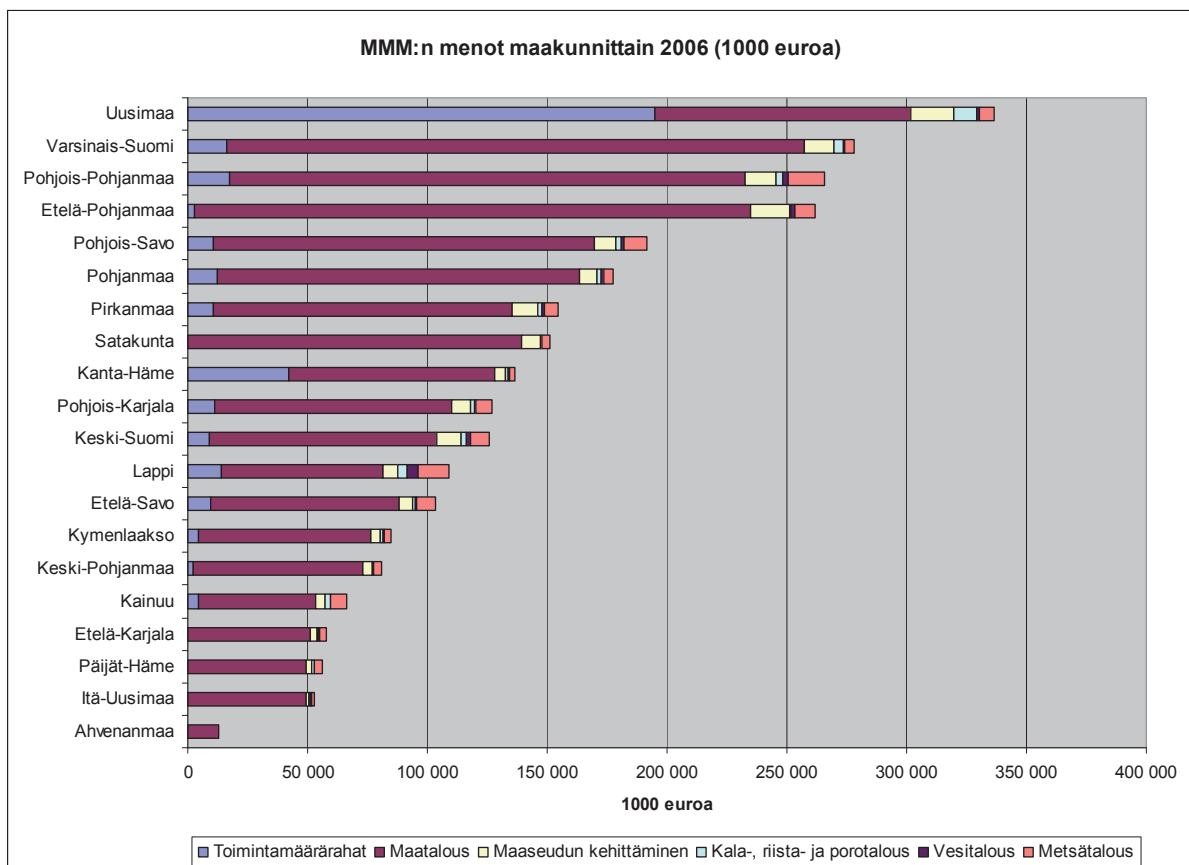
- 2) 30.10.62. Valtion rahoitusosuus EU:n osaksi rahoittamasta maaseudun kehittämistä (arviomääräraha) 98 834 000 euroa,
- 3) 30.40.62. (osittain) Elinkeinokalatalouden markkinoinnin rakennepolitiikan edistäminen (siirtomääräraha 3 v) 14 200 000 euroa ja
- 4) 30.60.45. Metsäluonnon hoidon edistäminen (siirtomääräraha 3 v) 7 005 000 euroa.

Myös muilla hallinnonalan budjettivaroilla on merkittäviä alueellisia vaikutuksia. Vuonna 2006 kaikista hallinnonalan menoista suurin osa, noin 75,9 prosenttia, kohdistui maatalouteen. 12,8 prosenttia oli toimintamäärärahoja (sis. mm. tietojärjestelmät, tutkimuslaitosten, virastojen ja laitosten toimintamenot), 5,2 prosenttia kohdistui maaseudun kehittämiseen, 4,0 metsätalouteen, 1,4 kala-, riista- ja porotalouteen ja 0,7 vesitalouteen. Kun tarkastellaan menojen jakautumista maakunnittain, painottuivat euromääräisissä luvuissa Uudenmaan, Varsinais-Suomen, sekä Pohjois- ja Etelä-Pohjanmaan maakunnat suurimpina saajina (ks. kuva 1). Asukasta kohden hallinnonalan menot olivat suurimmat Etelä- ja Keski-Pohjanmaalla sekä Pohjanmaalla (ks. kuva 2).

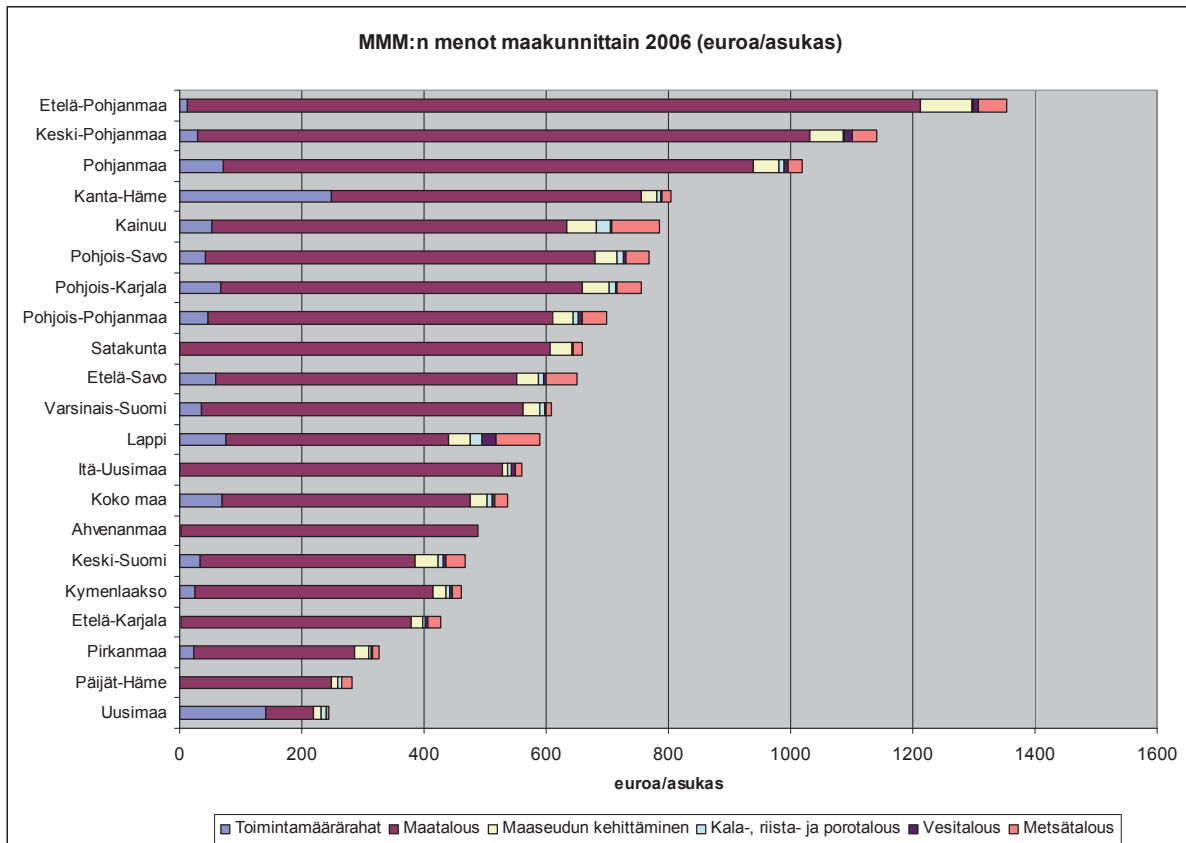
Hallinnonalan menojen jakaantumisessa politiikkalohkoittain on huomattavia alueellisia eroja. Esimerkiksi toimintamäärärahoista suurin osa kohdistuu Uudellemaalle ja Kanta-Hämeeseen. Seuraavassa kuvataan miten vuoden 2006 menot jakaantuivat kullakin politiikkalohkolla alueille. Liitteenä 1 on politiikkalohkoittain kaaviot menojen jakautumisesta maakuntiin.

Toimintamäärärahat (362 milj. euroa)

- Uudenmaan osuudessa ovat mukana ministeriön, ministeriön tietopalvelukeskuksen Tiken, Metsäntutkimuslaitoksen, Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskuksen ja Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen toimintamenot sekä mm. tietojärjestelmäkustannuksia. Elintarviketurvallisuusvirasto Eviran perustaminen vuonna 2006 kasvatti Uudenmaan osuutta. Maaseutuviraston alueellistamisen myötä Etelä-Pohjanmaan osuus toimintamäärärahoista kasvaa jatkossa merkittävästi.
- Kanta-Hämeessä ovat mukana Jokioisilla sijaitsevan Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskuksen toimintamenot.

Kuva 1. Hallinnonalan menot maakunnittain vuonna 2006 (1000 euroa)

Kuva 2. Hallinnonalan menot maakunnittain vuonna 2006 (euroa/asukas).

Maatalous (2 149 milj. euroa)

- Erityisesti maa- ja puutarhatalouden kansallisessa tuessa, EU-tulotuksessa, maatalouden ympäristötuessa ja luonnonhaittakorvauksessa suuri osuus menoista kohdistuu Varsinais-Suomeen, Etelä-Pohjanmaalle ja Pohjois-Pohjanmaalle.
- Asukasta kohden suurimmat menot ovat Etelä-Pohjanmaalla ja Keski-Pohjanmaalla.

Maaseudun kehittäminen (147 milj. euroa)

- EU:n osaksi rahoittamien alueellisten maaseudun kehittämissuunnitelmien varat kohdentuvat maaseutualueiden väestömäärien mukaisesti harvaan asuttua maaseutua painottaen.
- Asukasta kohden menoja on kohdentunut eniten Etelä-Pohjanmaalle, Kainuuseen ja Keski-Pohjanmaalle.

Metsätalous (113 milj. euroa)

- Suurimmat euromääräiset menot ovat Pohjois-Pohjanmaalla ja Lapissa. Tätä selittävät erityisesti tuki puuntuotannon kestävyden turvaamiseen ja myös

valtionapu metsätalouden edistämisen- ja valvontaorganisaatioille.

- Asukasta kohden menot ovat suurimmat Kainuussa ja Lapissa.

Kala-, riista- ja porotalous (38 milj. euroa)

- Lapin, Uudenmaan ja Varsinais-Suomen euromääräiset osuudet ovat suurimmat. Lapissa suurta osuutta selittää erityisesti petoeläinten aiheuttamien vahinkojen korvaaminen; Uudellamaalla taas metsästyksen ja riistanhoidon edistäminen, kalatalouden edistäminen ja elinkeinokalatalouden markkinoinnin ja rakennepolitiikan edistäminen. Varsinais-Suomen osuutta selittää muun muassa elinkeinokalatalouden markkinoinnin ja rakennepolitiikan edistäminen.
- Asukasta kohden menot ovat suurimmat Kainuussa ja Lapissa.

Vesitalous (20 milj. euroa)

- Euromääräiset menot ovat selvästi suurimmat Lapissa. Tätä selittää poikkeuksellisten tulvien aiheuttamien vahinkojen korvaaminen, vesistö- ja

vesihuoltotyöt sekä vesivarojen käytön ja hoidon menot. Seuraavaksi eniten varoja on kohdentunut Pohjois-Pohjanmaalle, jossa suurin osuus koostuu vesistö- ja vesihuoltotöistä.

- Myös asukasta kohden suurimmat menot ovat Lapissa.

Maatilatalouden kehittämisrahaston varojen jakautuminen alueille

Maatilatalouden kehittämisrahasto (MAKERA) on maa- ja metsätalousministeriön hoidettavana oleva valtion talousarvion ulkopuolinen rahasto. Rahaston tehtävänä on turvata ja täydentää maatilatalouden ja muiden maaseutuelinkeinojen rahoitusta sekä edistää niiden kehittämistä. Eniten tukea kohdistuu maatilainvestointeihin ja nuorten viljelijöiden aloitustukeen. MAKERA:sta tuetaan myös eräitä porotalouden hankkeita. Lisäksi varoja käytetään maatalouden, maaseudun, porotalouden ja luontaiselinkeinojen tutkimukseen.

Maatilatalouden kehittämisrahaston myöntämien raken- netukien kokonaismäärä oli vuonna 2006 454 miljoonaa euroa. Tästä investointeihin ja nuorten viljelijöiden aloitustukeen myönnettyjen avustusten osuus oli noin 136 miljoonaa euroa, valtionlainan osuus 7,5 miljoonaa ja korkotukilainojen osuus 310 miljoonaa euroa. Vuonna 2006 valtionlainoja oli mahdollista hakea enää porotalouden ja luontaiselinkeinojen rahoituslain mukaisiin tar- koituksiin. Lisäksi vuonna 2006 MAKERA:sta rahoitettiin

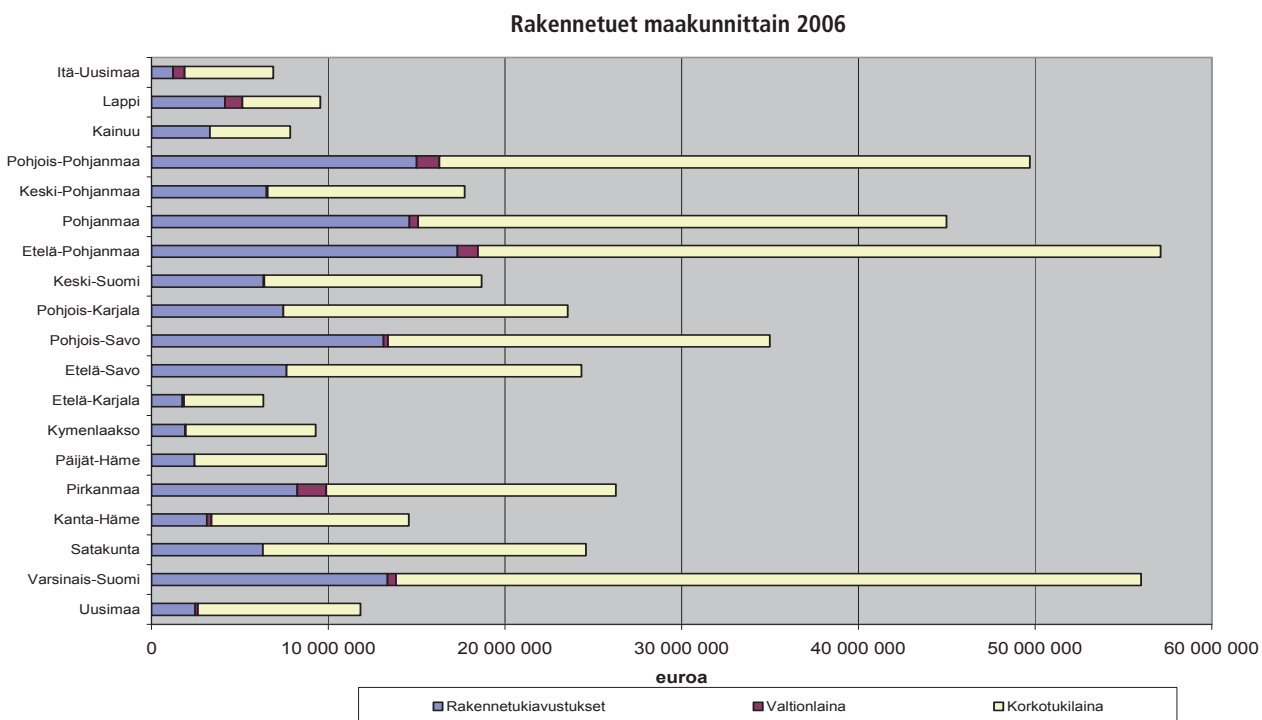
21 miljoonalla eurolla Etelä- ja Länsi-Suomen maaseudun kehittämisohjelmaa (ELMA).

Eniten tukia myönnettiin Etelä-Pohjanmaan, Varsinais- Suomen ja Pohjois-Pohjanmaan maakuntiin, joissa maa- tilojen investointeja tehtiin eniten.

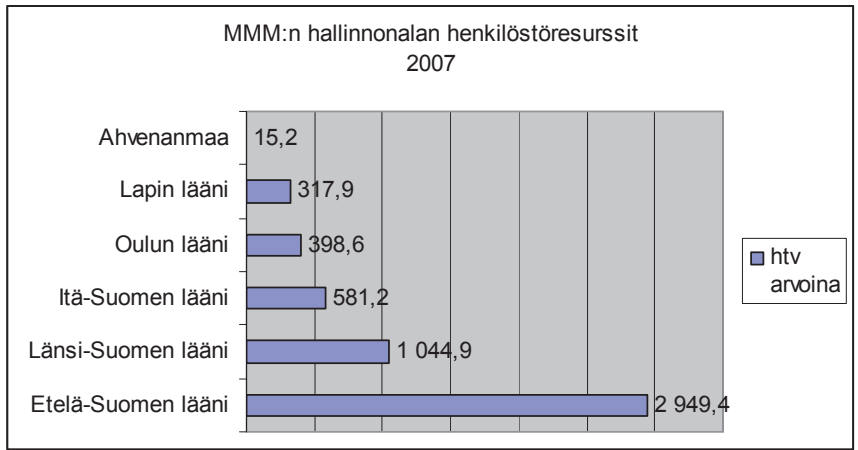
Henkilöstöresurssit

Kokonaisuudessaan maa- ja metsätalousministeriön hal- linnonalalla oli vuonna 2007 5 307 henkilötyövuotta. Näistä naisten tekemiä työvuosia oli 2 419 ja miesten 2 888. Hallinnonalan työvuosissa painottuvat Etelä-Suo- men ja Länsi-Suomen läänit (ks. kuva 3). Etelä-Suomen henkilötyövuosista osa siirtyy Länsi-Suomen läänin vuo- teen 2010 mennessä Maaseutuviraston siirtyessä Seinä- joelle. Maaseutuviraston alueellistaminen on hallin- nonalalla merkittävä aluepoliittinen toimenpide. Osaltaan Länsi-Suomen henkilötyövuosia kasvattaa Maa- ja elin- tarvikelouden tutkimuskeskus, joka sijaitsee Jokioisilla.

Hallinnonalan toimintamenoista noin puolet kohdistuu hallinto- ja viranomaistoimintaan ja puolet tutkimukseen. Tuottavuusohjelman toteuttamiseksi voidaan joutua sul- kemaan hallinnonalan tutkimusasemia ja sitä kautta tuot- tavuusohjelman alueelliset vaikutukset voivat olla merkit- täviä. Koko valtakunnan tasolla yhden tutkimusase- man lakkauttaminen ei näytä suurelta muutokselta, mutta ky- seiselle alueelle sillä on merkitystä. Tutkimuslaitokset ja -asemat tuovat työpaikkoja alueille ja lisäävät alueensa osaamis pohjaa.

Kuva 3. Vuonna 2006 myönnetty rakennetuet maakunnittain.

Kuva 4. Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan toteutuneet henkilötyövuodet vuonna 2007 lääneittäin.

4 Strategian toteuttaminen ja seuranta

Strategian tavoitteita toteutetaan esitetyillä hallinnonalan yhteisillä strategisilla hankkeilla. Hankkeille määritetään vastuutahot. Toteutumista seurataan hankkeiden raportoinnin, ministeriön toiminta- ja taloussuunnitelman sekä budjetin valmistelun yhteydessä. Hallinnonalan aluestrategia otetaan huomioon aluehallinnon ohjauksessa.

Maa- ja metsätalousministeriön aluekehitysstrategian 2005–2008 toteuttaminen ja seuranta

Edellisen kerran ministeriöt valmistelivat omat aluestrategiansa vuonna 2004. Maa- ja metsätalousministeriön aluekehitysstrategia tehtiin vuosille 2005–2008. Sen strategiset päämäärät ja tavoitteet olivat:

- A. Elinvoimainen ja monipuolinen elinkeinotoiminta
- B. Elämisen laadun ja hyvinvoinnin parantaminen
- C. Monipuolinen kehittäjäverkosto ja toimiva maaseudun osaamisrakenne

Aluekehitysstrategian 2005–2008 mukaan ministeriön aluekehittämistyön tavoitteena on hidastaa maaseudun väestön vähenemistä, tasapainottaa väestörakennetta, parantaa luonnonvarojen hyödyntämiseen perustuvien elinkeinojen kannattavuutta, turvata palvelurakenne sekä luoda työtilaisuuksia koko maassa ja erityisesti maaseudulla. Aluekehitysstrategiassa määriteltiin myös visio vuoteen 2013, peruslinjauksia sekä strategian läpäisyperiaatteet. Strategiassa asetettiin määrällisiä tavoitteita ja lisättiin muita seurattavia asioita. Strategisten päämäärien

ja tavoitteiden toteuttamista ja seuranta ei strategiassa kuvattu. Tavoitteita on toteutettu osana ministeriön normaalia toimintaa, strategista suunnittelua ja säädösvalmistelua.

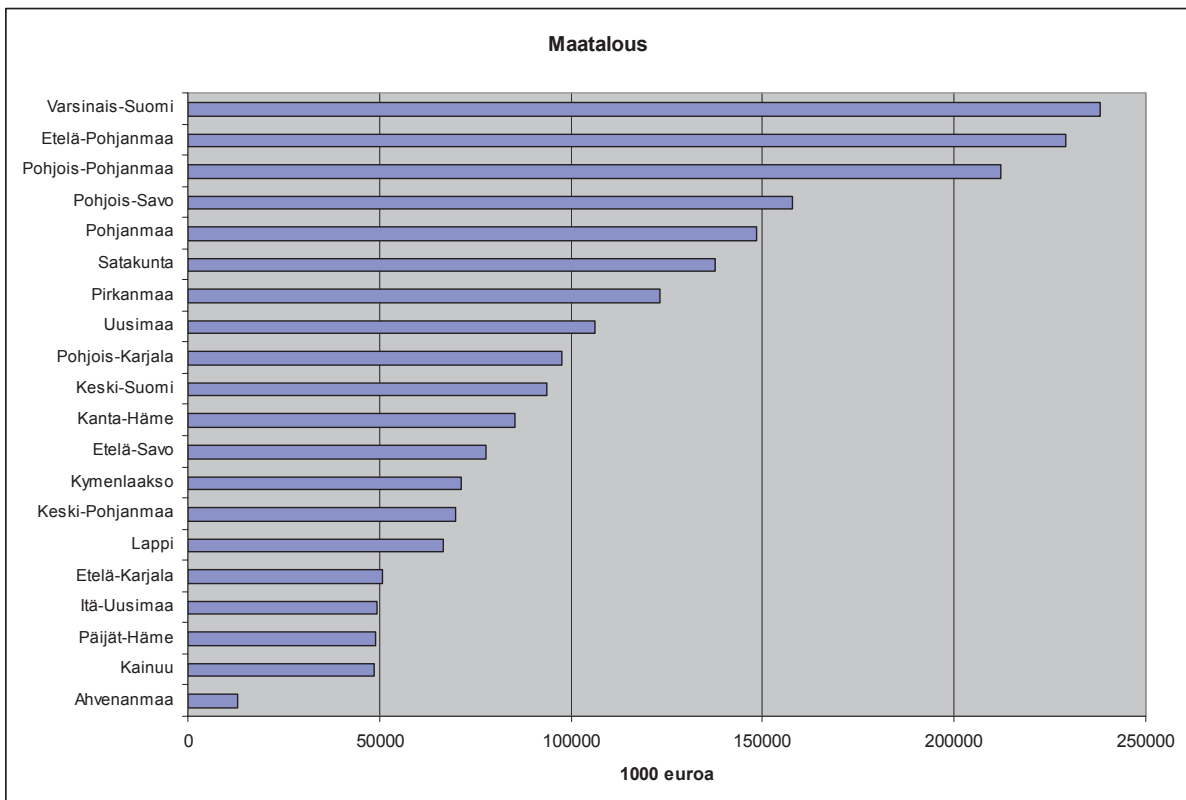
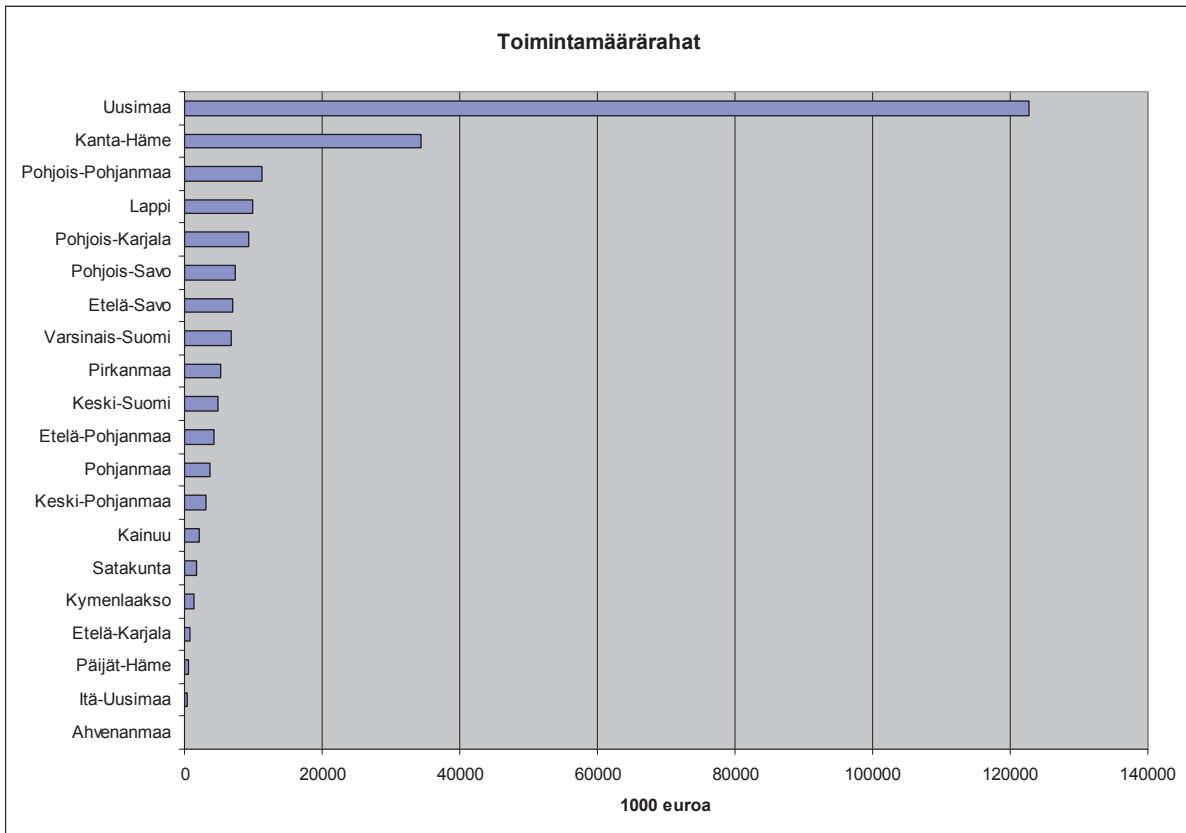
Hallinnonalan aluekehitykseen vaikuttavien toimien ohjelmallisuus on viime vuosina lisääntynyt. Kaudelle 2007–2013 on laadittu sekä paikalliset, alueelliset, että kansallisen tason EU-osarahoitteisia maaseudun ja elinkeinokatalouden kehittämisstrategioita, -ohjelmia ja -suunnitelmia.

Kansallisen maaseutupolitiikan tärkeä väline on *maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma* eli Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän (YTR) toimintaohjelma, sekä valtioneuvoston *maaseutupoliittinen erityisohjelma* tai *selonteko*. Maaseutupoliittisen erityisohjelman 2007–2010 yhtenä toimenpiteenä on alueellinen maaseutuosi (AMO), jolla luotiin maaseutualueille aluekeskusohjelmaa (AKO) vastaava väline. Aluekeskusohjelma ja maaseutupoliittisen erityisohjelman alueellinen maaseutuosi yhdistyvät vuonna 2010 alkavassa KOKO:ssa (alueellinen koheesio- ja kilpailukyky-ohjelma).

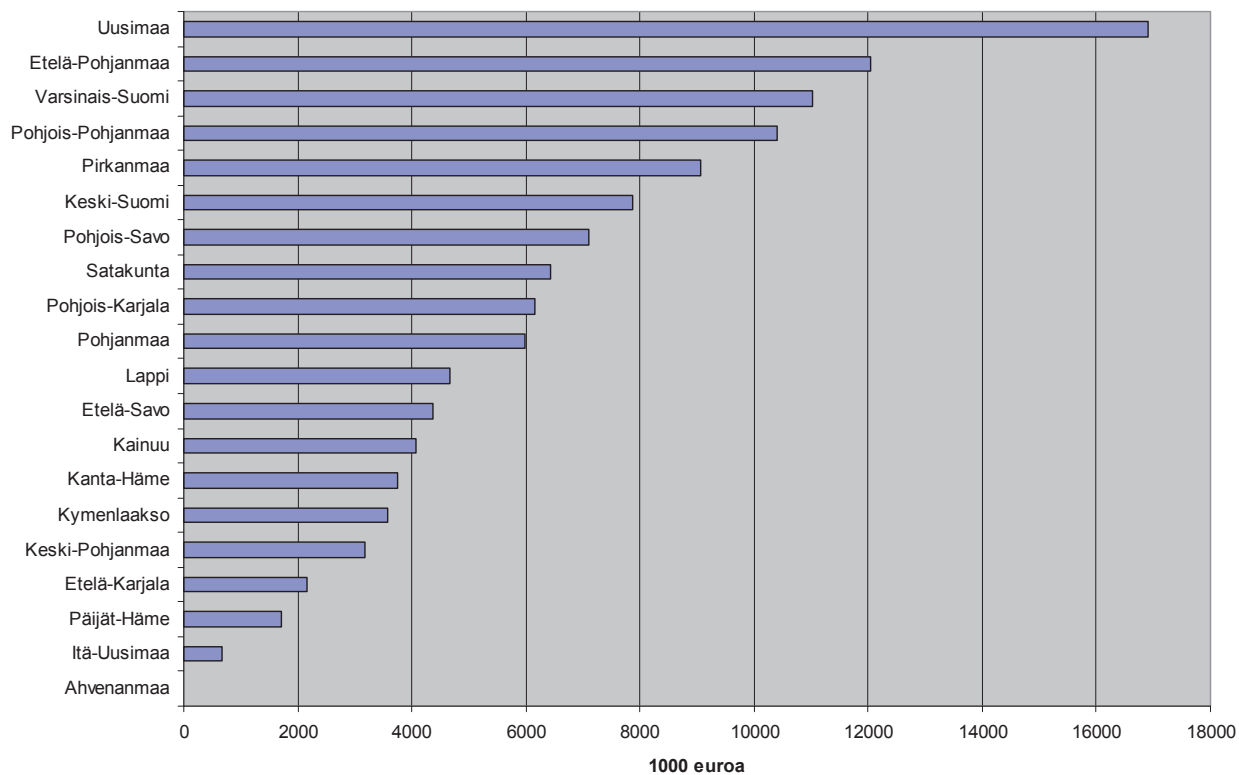
YTR:n teemaryhmillä on erillisiä omiin teemoihinsa liittyviä kehittämisohjelmia. Metsäsektoria kehitetään kansallisella sekä alueellisilla ja paikallisilla metsäohjelmilla. Eri teemoihin kuten suomalaisen ruoan edistämiseen on hallinnonalalla omat ohjelmansa. Ohjelmallisuus on lisännyt kehittämistoimien systemaattisuutta ja toimenpiteiden seurantaan on kiinnitetty entistä enemmän huomiota.

LIITTEET

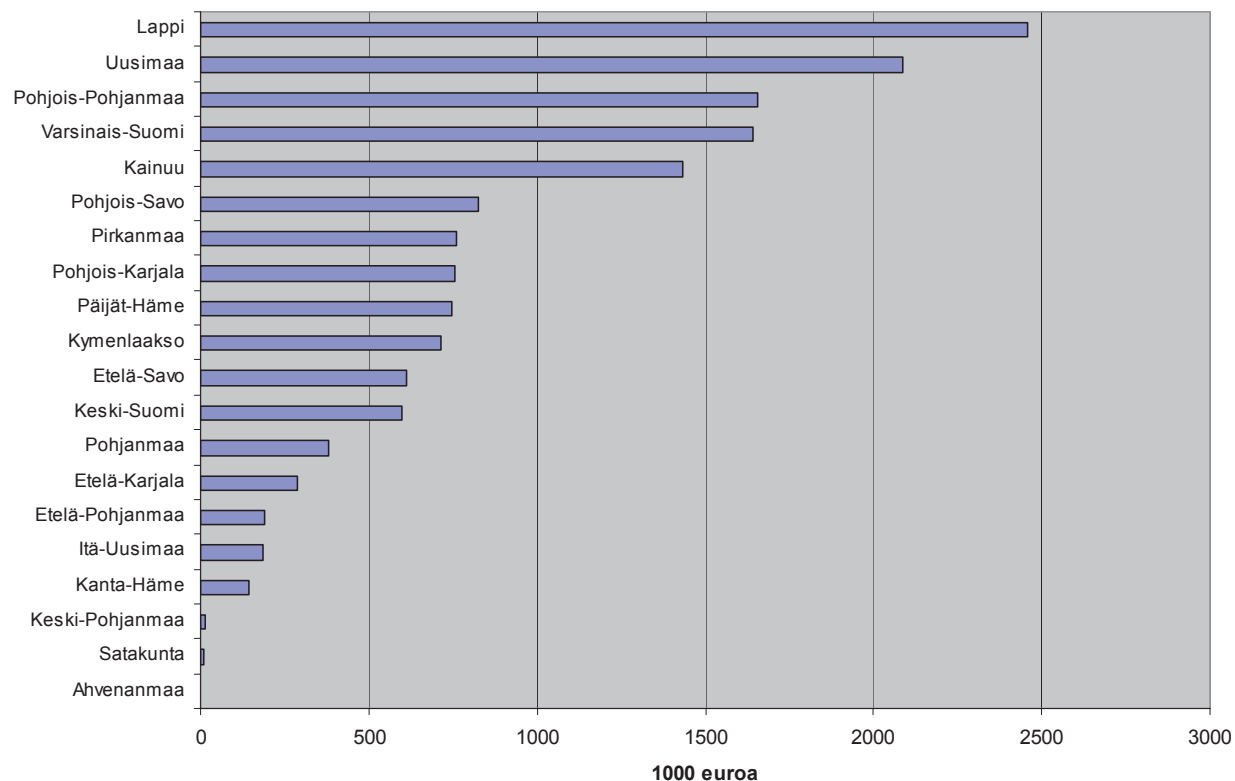
LIITE 1: Hallinnonalan politiikkasektoreiden menojen jakautuminen maakunnittain (2006)

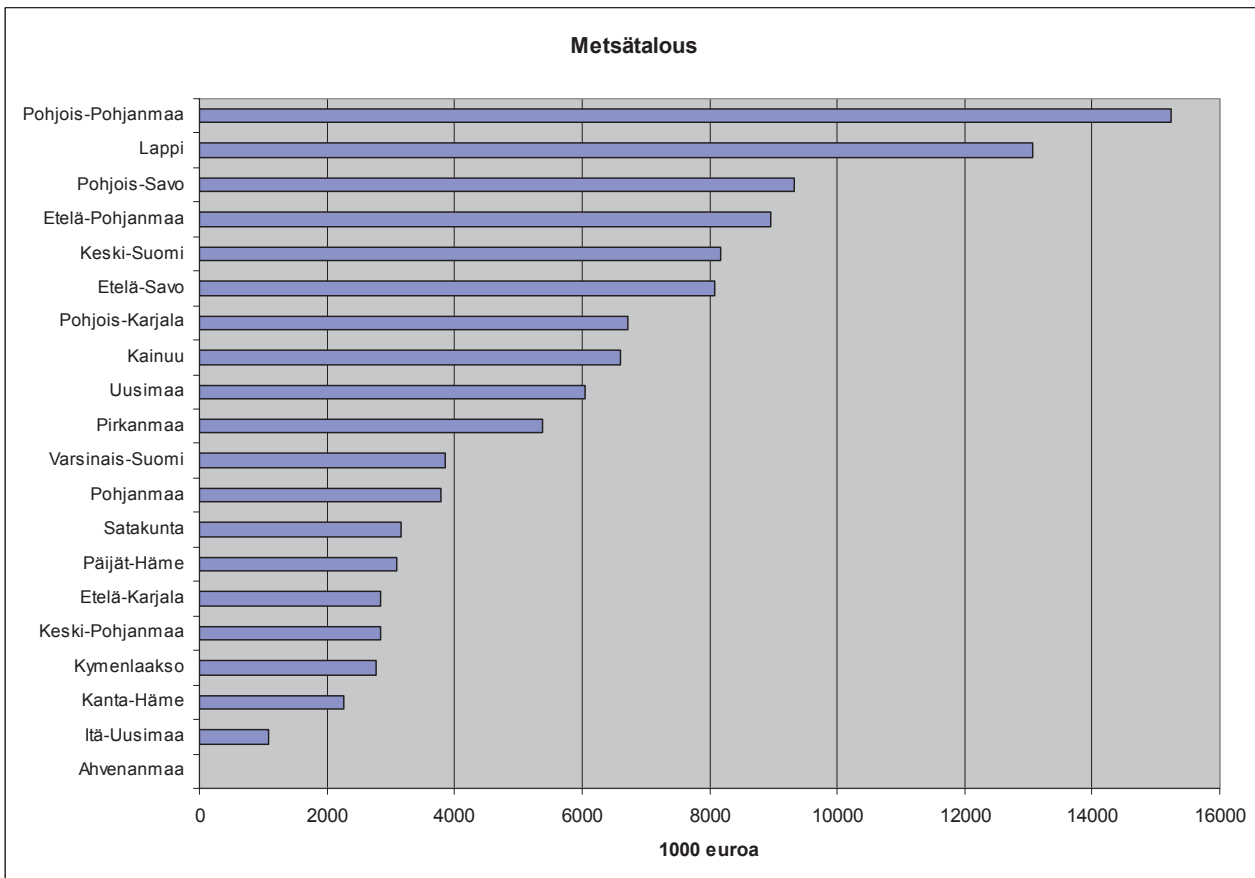
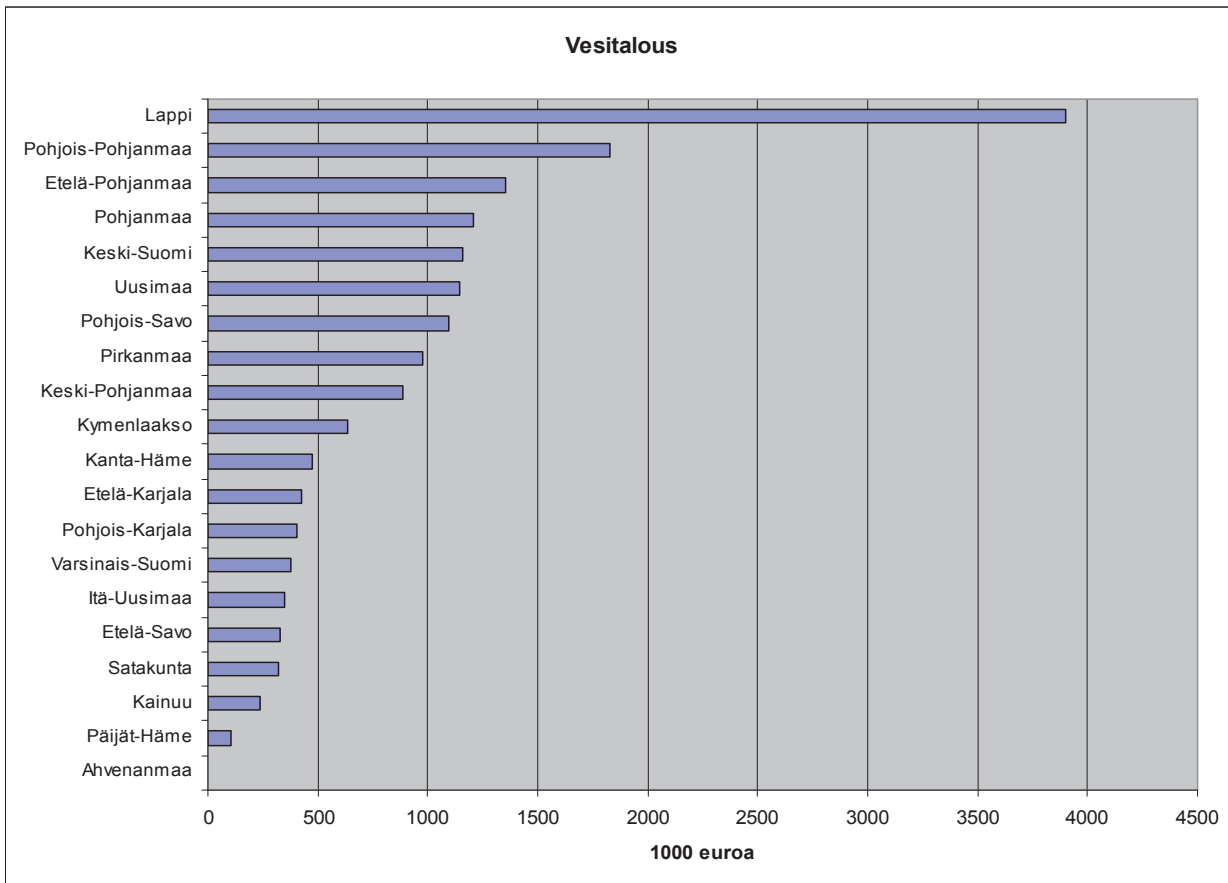

Maaseudun kehittäminen

Kala-, riista- ja porotalous

LIITE 2: Toimintaympäristön muutos: PESTE-analyysi taulukkona

Keskeiset maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan strategisen tilanteen muutostekijät aluepolitiikan näkökulmasta sekä niiden vaikutukset alueilla ja maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalalla tarvittava reagointi

POLIITTISET MUUTOSTEKIJÄT	VAIKUTUKSET JA REAGOINTI
<p>Globaali ja EU:</p> <ul style="list-style-type: none"> WTO-neuvottelut → vaikutukset vientitukiin, tuontikiintiöihin ja teollisuuden tukemiseen Venäjän poliittiset linjaukset → mm. puutullit Maatalouspolitiikan muutokset: EU:n yhteisen maatalouspolitiikan terveystarkastus; vahvistetaan maaseudun kehittämistä, suuntaus suoriin tukiin ja tuen kansallistamiseen; maitokiintiöstä luopuminen EU:n maaseutu- ja koheesiopolitiikan muutokset ohjelmakaudella 2014– (eivät vielä tiedossa) Byrokration vaatimusten lisääntyminen tai siirto kansalliselle tasolle <p>Kansallinen:</p> <ul style="list-style-type: none"> Pellon ja metsän tuotanto – food vai non-food Alueiden kilpailukyky politiikka tukee keskuksia Valtionhallinnon tuottavuusohjelma Hanketoiminnan ja yritystuki byrokration lisääntyminen Alueidenkäytön ohjauksen muutospaineeet <p>Alue- ja paikallistaso: Aluehallinnon muutos Kuntien yhdistyminen Lokalisatio eli paikallistason merkityksen korostuminen</p>	<p>Globaali ja EU: Epävarmuuden kasvu Avoimuuden ja/tai protektionismin lisääntyminen EU:n maaseudun kehittämisen resurssit voivat vähetä → turvattava kansallisesti</p> <p>Kansallinen: Peltoa poistuu ruokatuotannosta Säilyykö Itä-Suomen puuteollisuus? kotimaisen puun saatavuus turvattava Tavoitteena alueellisesti tasapuolinen tilatukijärjestelmä Strategia ja tukitoimien kohdentaminen Maaseudun kehitysmahdollisuuksien turvaaminen</p> <p>Alue- ja paikallistaso: Hallinnon palveluiden turvaaminen Toimintatapojen ja rakenteiden uudistaminen</p>
TALOUDELLISET MUUTOSTEKIJÄT	VAIKUTUKSET JA REAGOINTI
<p>Globaali ja EU: Kasvavaa epävarmuutta</p> <ul style="list-style-type: none"> yritykset siirtyvät markkinoiden/raaka-aineen luo vertikaalisesti integroitava teollisuus <p>Suuret kansainväliset ja eurooppalaiset toimijat kasvavat → omistajien ääni ratkaisee</p> <p>Taloukasvu: Kiina, Intia</p> <ul style="list-style-type: none"> ruuan hinnan nousu kustannusten nousu hintojen voimakas vaihtelu <p>Viennin mahdollisuudet kasvavat Energian hinnan nousu vaikuttaa kaikilla tasoilla Haja-asutuksen kustannukset nousevat</p> <p>Kansallinen: Palvelualojen kasvu Väestön keskittyminen ja ikääntyminen Alkutuotannon elinkeinoissa jatkajien ja työvoiman puute alueellisesti eriytyvää</p> <p>Alue- ja paikallistaso: Markkinoiden heilahtelut, eri aloilla isoja vaikutuksia Aluetalouden pienuus Kuntien heikko tilanne Erikoistumisen lisääntyminen Maa- ja metsätilojen yhdistäminen</p>	<p>Globaali ja EU: Kasvavaa epävarmuutta Maidon tuotantokin voi siirtyä, (kotimainen ketjuajattelu heikoilla) Maataloustuen merkitys muuttuu, mutta hitaasti</p> <p>Kansallinen: Puun myyntihalu laskee Yhteismetsät Taloudellisesti tehokkaan tuotannon edistäminen ja kilpailukyvyn kehitys päätavoitteena Ulkomaisen työvoiman (tilapäinen työvoima tai pysyvä maahanmuutto) saatavuuteen vaikuttavat toimet</p> <p>Alue- ja paikallistaso: Alueellisten suhteellisten kilpailukykytekijöiden havaitseminen ja niihin panostaminen Maahan muuttoon ja integraatioon vaikuttavat hankkeet Yritystoiminnan osaamisen vahvistaminen</p>

SOSIAALISET MUUTOSTEKIJÄT	VAIKUTUKSET JA REAGOINTI
<p>Globaali ja EU: Ihmisten vapaa siirtyminen Ääriyhmittymien merkityksen kasvu Työn muutos</p> <p>Kansallinen: Osaamisen merkityksen kasvu Ikääntyminen Yhtäältä väestön keskittyminen, toisaalta aluerakenteen hajautuminen ja muuttoliike kaupunkien läheiselle maaseudulle.</p> <p>Alue- ja paikallistaso: Maahan muutto ja muuttajien integrointi Alueen sisäinen muuttoliike Suojaverkot heikossa taloustilanteessa Ikääntyminen → palvelutarpeen kasvu Sosiaalinen organisoituminen Kulttuuri ja lokalisaatio</p>	<p>Globaali ja EU: Työn vaihtelevat muodot ja tekemisen tavat lisääntyvät (etätyö, pätkätyö, osa-aikatyö, liikkuva työ, tietotyö) → maaseutu mahdollinen työ- ja asuinympäristö yhä useammalle.</p> <p>Kansallinen: Osaamisen kasvattamisen helpottaminen</p> <p>Alue- ja paikallistaso: Maahan muutto ja muuttajien integrointi Maalle muutto Suojaverkot heikossa taloustilanteessa Ikääntyminen Palvelutarpeen kasvu Kulttuuri ja lokalisaatio: paikallistoiminnan ja kulttuurin merkitys nousee</p>
TEKNOLOGISET MUUTOSTEKIJÄT	VAIKUTUKSET JA REAGOINTI
<p>Globaali ja EU: Verkottuminen ja rajojen häviäminen kommunikaatiossa avaa mahdollisuuksia Uutta teknologiaa otetaan käyttöön</p> <p>Kansallinen: Tuotannon tehokkuus kasvaa Tietoyhteiskunnan syveneminen</p> <p>Alue- ja paikallistaso: Tieverkko rapautuu Tele-/ tietoverkko rapautuu / kehittyy Alkutuotannon automatisoituminen Uuden teknologian omaksumisen vaatimus</p>	<p>Globaali ja EU: Tietoyhteiskunnan rakentamiseen osallistuminen</p> <p>Kansallinen: Tuotantotehon ja -rakenteen kehityksen tuki Innovaatioperustan rakentamiseen osallistuminen Sähköisten palvelujen kehittäminen</p> <p>Alue- ja paikallistaso: Maaseudun osaamis-/innovaatorakenteiden kehittäminen Rakennepolitiikka Uuden teknologian omaksumisen helpottaminen Nopeiden tietoliikenneyhteyksien tarve kasvaa</p>
EKOLOGISET MUUTOSTEKIJÄT	VAIKUTUKSET JA REAGOINTI
<p>Globaali ja EU: Ilmastomuutos Itämeren tila Bioenergian tarve kasvaa Bioyhteiskunnan nousu Maaseutumaiseman julkishyödykearvo kasvaa Metsän monikäytön lisääntyminen Suurpetojen ja haittaeläinten lisääntyminen</p>	<p>Globaali ja EU: Kasvihuonekaasupäästöjen vähentäminen Itämeren suojeluun kytkeytyvä ympäristötuki ja velvoitteet Bioenergiastrategia Puun myyntikiinnostuksen ylläpitäminen Puun lyhytkierto Maaseutumaiseman kehittäminen ja hoito: uudet toimintatavat, tuet Suojelu: ihmiset, elinkeinot, biodiversiteetti</p>
ASIAKKUUDEN MUUTOSTEKIJÄT	VAIKUTUKSET JA REAGOINTI
<p>Erilaistuva maatalous ja muu yrittäjyys Tukiriippuvuus jatkuu Metsänomistuksen muutos Valvonta ei vähene Hallinnollisuus kasvaa helposti "itseksensä" Alueiden oma strategisuus kasvaa Hyödynnyksestä monikäyttöön Maaseudun asiakkuuden muutos</p>	<p>Palvelujen tuotannon vastuun hoitaminen palveluverkon harventuessa; sähköiset palvelut, saavutettavuus, erikoistuminen, laatu Tiiviimpi "luonnonvarehteistyö" toimijoiden välillä Aluerajat ylittävä yhteistyö/erikoistuminen Yrityspalveluiden erilaistuminen / erikoistuminen "Byrokratiatalkoot" koko hallinnonalalla aika-ajoin Alueiden ja asiakkaiden erityispiirteet huomioitava toimissa</p>

LIITE 3: Alueiden tilanne TE-keskusalueittain

Uusimaa

Uudenmaan TE-keskuksen alueen maaseutua leimaa pääkaupunkiseudun läheisyys, joka tarjoaa maaseudun yrittäjille suuren markkina-alueen. Pääkaupunkiseudun läheisyydestä johtuen Uudenmaan maaseutualueilla on omia erityisongelmia. Maatalouden rakennekehitystä hidastaa korkea maanhinta. Väestönkasvu vaikeuttaa perinteisen maatalouden harjoittamista kaupunkien läheisellä maaseudulla, jossa maataloihin kohdistuu uusien asuinalueiden kaavoituspaineita. Alueen maatalouden ominaispiirteitä ovat kasvinviljelypainotteisuus, palvelupainotteinen hevosityrittäjäisyys sekä sivuansioiden suuri suhteellinen osuus. Tilakoko on keskimääräistä suurempi. Metsätalouden kannalta merkittävä osa kaupunkimetsäomistajista asuu pääkaupunkiseudulla. Saaristoalueet ovat Uudenmaan tärkeä erityispiirre; saaristoalueiden kehittämisen haasteita ovat mm. hidastaa asukasmäärän ja palvelujen vähenemistä sekä edistää nykyaikaisen elinkeinotoiminnan harjoittamisen edellytyksiä. Alueella on tärkeää säilyttää ja sovittaa yhteen perinteisen kaksikielisen maaseutukulttuurin ominaispiirteet. Alueen mahdollisuuksia ovat esim. maaseutuasumisen arvostuksen nousu, vahva tutkimus ja osaaminen, monipuolinen maaseutuyrittäjäisyys ja maaseutuun nojaavien matkailupalvelujen kasvu.

Varsinais-Suomi

Varsinais-Suomessa kaupunki- ja maaseutualueet ovat tiiviissä vuorovaikutuksessa keskenään. Maantieteellisesti pienelle alueelle mahtuu harvaan asuttua maaseutua ja kaupunkeja. Tilojen keskimääräinen peltopinta-ala on toiseksi suurin Uudenmaan tilojen jälkeen, ja päätuotantosuunnat ovat viljanviljely, erikoiskasvien viljely ja sikatalous. Varsinais-Suomi on myös maan tärkeimpiä kalatalouden keskittymiä. Laaja saaristo kuuluu tämän alueen erityispiirteisiin. Saaristomerta rasittavat maatalouden päästöt sekä tiivis asutus, ja vesiensuojelu onkin Varsinais-Suomen maatalouteen kiinteästi liittyvä asia. Luonnonvarat ovat alueella pääosin intensiivisessä käytössä. Alueen vahvuuksia ovat mm. maan parhaat olosuhteet maatalouden harjoittamiseen ja kalatalouden harjoittaminen. Uhkana alueella on mm. saaristomeren tilan paheneminen. Hajakuormituksen ehkäisytöitä on toteutettu monilla eri ohjelmilla ja hankkeilla. Niistä merkittävin on Pro Saaristomeren -yhteistyöohjelma. Myös maatalouden ympäristötukijärjestelmällä on keskeinen merkitys maatalouden haitallisten ympäristövaikutusten vähentämisessä. Suomalaisittain hyvissä olosuhteissa toimiva, vahva maa-, puutarha- ja kalatalous, suurehkojen taajamien ja

maaseudun hedelmällinen vuorovaikutus sekä poikkeukselliset saaristoalueet antavat jatkossakin hyvät mahdollisuudet kehittää maaseudun ja saariston elinkeinoja.

Satakunta

Satakunnan maaseutumaisilla alueilla väestötiheyserot ovat suuret. Puolet alueen kunnista kuuluu ydinmaaseutuun. Satakunta on luonnoltaan vaihteleva ja monimuotoinen maakunta. Satakunta on myös Suomen teollisuusvaltaisinta maakuntaa. Elintarviketaloudella on suuri merkitys koko aluetalouden ja maaseudun kannalta. Satakunnassa sijaitsee mm. maamme ainoa sokeritehdas. Maatalouden ja elintarvikkeiden tuotannon ja jalostuksen arvo on maan keskitasoa korkeampi. Hieman yli puolet Satakunnan aktiivituloista on viljanviljelytiloja. Seuraavaksi yleisimmät tuotantosuunnat ovat lypsykarjatalous ja erikoiskasvituotanto. Etelä-Satakunnassa tuotetaan noin kolmannes koko maan siipikarjanlihasta. Samoin sikatalouteen erikoistuneet tilat ovat sijoittuneet pääasiassa Etelä-Satakuntaan. Muu yritystoiminta maataloilla on selvästi koko maan keskiarvoa vähäisempää. Alkutuotantoon kuuluu myös kalastus merialueella ja Pyhäjärvellä. Satakunnassa on runsaasti puunjalostusteollisuutta ja maakunnassa jalostetaankin puuta kaksinkertainen määrä hakkuisiin verrattuna. Satakuntalaisilla tiloilla jatkuu rakennekehitys; kotieläintuotanto tulee keskittymään yhä suurempiin yksiköihin, ja tilojen peltopinta-ala kasvaa. Pienetkin tilat jatkavat viljelyä, koska Satakunnassa sivuansiomahdollisuudet ovat melko hyvät. Väestötappio ja erityisesti nuorten poismuutto alueelta ovat Satakunnassa haasteena tulevaisuudessa.

Häme

Hämeen TE-keskuksen alue koostuu kahdesta maakunnasta, Kanta- ja Päijät-Hämeestä. Alueen liikenteellinen sijainti on erinomainen. Maaseutualueet ovat valtaosin kaupunkien läheistä maaseutua tai ydinmaaseutua. Muuhun maahan verrattuna Hämeen maatalouden vahvat tuotannonalat ovat sianlihatuotanto, viljanviljely ja soke-rijuurikkaan tuotanto. Metsien kasvu alueella on maan parasta, mutta ongelmana on metsien hoitotoimien jääminen asetetuista tavoitteista. Hyödyntämättömiä hakkuumahdollisuuksia on edelleen runsaasti. Hämeessä on monimuotoinen ja rikas kulttuurimaisema, ja maisemanhoito on alueella tärkeässä asemassa. Kulttuurimaisemaa pyritään hyödyntämään asumisen edistämässä ja yritystoiminnan kehittämässä. Alueella on myös runsaasti tutkimus- ja kehittämisorganisaatioita sekä elintarviketalouden yrityksiä, mikä osaltaan parantaa maatilatalouden

kilpailukykyä. Maaseudun pienyrityksissä kasvu on jäänyt heikommaksi kuin koko maan yrityksissä keskimäärin. Hämeessä kuitenkin maatilojen monialaisuus on hieman yleisempää kuin koko maassa keskimäärin. Tulevaisuudessa maaseutu- ja kaupunkialueiden vuorovaikutuksen merkitys korostuu entisestään. Osa maataloista panostaa ja kehittää voimakkaasti maatilataloutta tai muita elinkeinoja läheisten markkinoiden ansiosta. Toisaalta maaseutualueiden viihtyisän asuinympäristön ja hyvän tonttitarjonnan johdosta maaseudulta käydään töissä entistä enemmän alueen kaupungeissa ja taajamissa.

Pirkanmaa

Pirkanmaan erityispiirteet maaseudun kehittämistyössä liittyvät sijaintitekijöihin sekä asumisen ja yrittäjyyden kehittämisen mahdollisuuksiin. Maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuksen edistämiseksi erityisesti Tampere ympäröivine maaseutualueineen on merkittävien mahdollisuuksien aluetta. Maaseutualueiden näkökulmasta nousujohteisen talouden tulosten levittäminen koko maakuntaan on haaste. Pirkanmaa on perinteikäs, voimakas metsämaakunta, jossa puuta käytetään runsaasti enemmän kuin alueen metsät kasvavat. Pirkanmaa on yksi Suomen vetovoimaisimmista maakunnista, jossa maaseudulla on säilynyt vahva yhdessä tekemisen perinne. Alueen maaseudulta käydään runsaasti töissä keskuksissa, ja työmatkakustannusten nousu voi aiheuttaa ongelmia asumiselle maaseudulla. Uhkana on myös keskusten lähelle kohdistuva kaupungistumisen paine. Maaseudun vetovoima asuinpaikkana on alueella vahvuus myös tulevaisuudessa.

Kaakkois-Suomi

Kaakkois-Suomen alueella on kaksi maakuntaa, Etelä-Karjala ja Kymenlaakso. Merkittävä osa maaseutualueista on vahvassa vuorovaikutuksessa keskusten kanssa, mutta alueella on myös syrjäistä maaseutua. Alueen metsätalouden pohja ja puuntuottokyky on hyvä, ja maan suurimmat ja uudenaikaisimmat metsäteollisuusintegraatit sijoittuvat alueelle. Etelä-Karjalan maatilatalouden rakenne on vesistöjen pirstoman luonnon vaikutuksesta rakenteeltaan koko maata pientilavaltaisempi. Kymenlaaksossa maatilatalouden rakenne on kilpailukykyisempi. Alueen maaseutuympäristön hyödyntämisen tulevaisuuden mahdollisuuksiin kuuluvat muun muassa luontomatkailun kasvamahdollisuudet sekä kansallispuistojen, Saimaan, Venäjän läheisyyden ja meren läheisyyden hyödyntäminen. Sijainti ja hyvät liikenne yhteydet ovat alueen vahvuuksia, joita tulisi hyödyntää entistä enemmän. Väestön ikääntyminen ja väestön poismuutto ovat alueen tulevaisuudelle ongelma ja haaste.

Etelä-Savo

Etelä-Savossa asutus on harvaa ja maatalous pientilavaltaista. Maa- ja metsätalouden osuus elinkeinorakenteessa on muuta maata korkeampi ja maaseutuyrittäjyys on runsasta ja monipuolista. Maidon ja lihan tuotanto ovat alueen maatalouden perusrunko. Etelä-Savossa on maan keskiarvoa enemmän luomutiloja, mutta tilat ovat kooltaan keskiarvoa pienempiä. Etelä-Savossa on maakunnista eniten maaseutumatkailuyrityksiä. Metsämaan osuus maa-alasta on suhteellisesti korkein koko maassa ja puuntuottokyky on keskimäärin parempi kuin muualla Suomessa. Maaseudulla on monenlaista ammatillista osaamista, jonka varaan voi kehittää uutta yritystoimintaa. Heikkoutena alueella on mm. muuta maata pienempi tilakoko, sillä uusi tilatukijärjestelmä perustuu suurelta osin viljellyn peltoalan määrään. Alueen sijainti lähellä Etelä-Suomea ja Pietaria tarjoaa runsaasti mahdollisuuksia markkinoida alueen palveluja ja tuotteita. Maatalouden rakennekehitys jatkuu voimakkaana ja maatalous keskittyy parhaille viljelyalueille. Maaseudun elinvoimaisuus perustuu tulevaisuudessa yhä enemmän mikroyrittäjyyteen, metsien tehokkaaseen ja monipuoliseen hyödyntämiseen sekä palveluyritystoiminnan lisääntymiseen maaseutualueilla.

Pohjois-Savo

Pohjois-Savossa maaseudun kehittäminen perustuu vahvaan maa- ja metsätalouteen. Suurin osa alueen kunnista on harvaan asuttua tai ydinmaaseutua. Väestön väheneminen on vaikuttanut Pohjois-Savon elinkeinorakenteeseen ja sen kehitysmahdollisuuteen. Metsäsektorin merkitys maakunnan aluetaloudessa on suurempi kuin Suomessa keskimäärin, ja maatalouden nykyinen kilpailukyky on koko maahan verrattuna hyvä. Maidon ja naudanlihan tuotannolla on yhä vahvempi asema valtakunnallisesti, ja erikoismaataloudessa vihannesten viljely ja jatkojalostus on noussut merkittäväksi toiminnaksi. Monialaisia tiloja on vähemmän kuin koko maassa keskimäärin. Maatalouden tulevaisuus näyttää hyvältä, koska investoinnit ovat jatkuneet vilkkaina. Runsaat vesistöt tarjoavat myös erilaisia mahdollisuuksia. Maaseudun elinkeinojen monipuolistamisessa tukeudutaan erityisesti matkailuun ja erilaisten palvelujen tuottamiseen. Ylä-Savossa vahva perusmaatalous pitää maaseudun elinvoimaisena ja Koillis-Savon maaseutu hyötyy Tahkon matkailukeskuksesta. Sisä-Savo tuottaa edelleen kolmanneksen maan mansikasta ja on samalla vahvaa metsätalousaluetta. Kuopion ja Varkauden maaseutualueet hyötyvät kaupunkien läheisyydestä. Väestön väheneminen aiheuttaa alueelle useita haasteita tulevaisuudessa.

Pohjois-Karjala

Pohjois-Karjalassa väestön keskittyminen ja toisaalta väestön nopea väheneminen aiheuttaa uusia haasteita. Maaseudun väestömäärä vähenee voimakkaimmin syrjäisillä seuduilla. Joensuun asema maakunnan keskuksena ja kehityksen veturina on selvä. Haasteena on, miten maakunnan muut alueet pystyvät hyötymään keskuksen vahvuudesta. Maatalouden runko perustuu nautakarjavaltaiseen kotieläintalouteen, ja myös puutarhatalouteen erikoistumiseen. Maidontuotanto on taloudellisesti merkittävin maatalouden tuotannonala. Metsätalousklusteri on Pohjois-Karjalan vahvuus, ja alueella on vahvaa alan koulutus- ja tutkimusosaamista. Maakunnan järvet tarjoavat hyvät mahdollisuudet sekä vapaa-ajan- että ammatikalastuksen harjoittamiseen. Alueen mahdollisuudet liittyvät mm. maaseudun osaamiskeskittymiin ja maaseutumatkailuun. Sijainti Venäjän rajalla avaa myös useita mahdollisuuksia mm. matkailun kehittämiseksi.

Keski-Suomi

Keski-Suomea leimaa vahva keskusseutu, jonka väestö kasvaa ja jonne palvelu- ja jalostustoiminta keskittyvät. Monissa keskusseutualueen ympäröivän maaseutualueen kunnissa väestö sen sijaan vähenee ja ikääntyy tuoden omat suuret haasteensa elinkeinoelämän toimintaedellytyksille ja palveluiden järjestämiselle. Maataloudessa nautakarjatilojen osuus kaikista tiloista on maan keskiarvoa suurempi. Maaseudulle on tyypillistä maatilojen monialaisuus ja muun yritystoiminnan suuri merkitys tilojen taloudessa. Alueella on myös suuret metsävarat ja vahva metsäklusteri. Metsätalouden vahvuuksia Keski-Suomessa on hakkuumahdollisuuksien hyvä hyödyntäminen ja metsien hyvä metsänhoidollinen tila. Kalavedet ovat merkittävä osa keskisuomalaisista elinympäristöä, ja kalastuskelpoiset kalakannat ovat kalatalouteen perustuvien elinkeinosten selkäranka. Vahvaa keskusseutua ei voida pitää ympäröivän maaseudun kannalta yksinomaan uhkana. Jos keskusseudun valtakunnallinen asema pysyy vahvana, se voi tarjota maaseudullekin mm. työtilaisuuksia ja palveluja, joita ei muutoin olisi maakunnassa saatavilla. Tulevaisuudessa Keski-Suomen maaseudun menestyminen edellyttää uusia yrittäjiä, palvelurakenteiden ja asenteiden muutoksia sekä osaamiseen ja teknologiaan panostamista. Haasteellista on maakunnan reuna-alueiden harvaan asutun maaseudun elinvoimaisuuden säilyttäminen.

Etelä-Pohjanmaa

Etelä-Pohjanmaalla alkutuotannon osuus on muuta maata suurempi ja elintarviketaloudella on merkittävä rooli. Peltotilusrakenne on alueella koko maahan verrattuna sirpaleinen ja hajanainen. Asutus on alueella keskimääräis-

tä hajautuneempaa. Maaseudun työpaikkakehityksen kannalta merkityksellistä on yritystoiminnan monipuolisuus ja tasainen alueellinen jakautuminen. Turkistarhaus ja puutarha-ala ovat alueella merkittäviä elinkeinoja. Metsä- ja puualalla on Etelä-Pohjanmaalla paljon koulutus- ja innovaatioyksiköitä. Puuklusterin ytimen muodostavat metsätalouden, puu- ja turve-energia-alan sekä puutuote- ja huonekaluteollisuuden yritykset. Metsätalouden kannattavuutta heikentää metsätilojen pirstoutuminen. Etelä-Pohjanmaan, kuten myös Pohjanmaan ja Pohjois-Pohjanmaan ongelmana on myös turkistarhauksen epävarma tulevaisuus. Maaseutumatkailu on olennainen osa Etelä-Pohjanmaan matkailua ja tärkeä maaseutuelinkeino ja kulttuurin elävöittäjä.

Pohjanmaa

Pohjanmaan TE-keskuksen alueella on kaksi maakuntaa, Pohjanmaan ja Keski-Pohjanmaan maakunnat. Pohjanmaalla suuri osa maaseutua on suhteellisen kaupunkiläheistä. Alue oli selvästi erikoistunein maa- ja metsätalouden vuonna 2003, jolloin alalla työskenteli yli kaksi kertaa useampi kuin koko maassa keskimäärin. Perusmaatalouden lisäksi alueella on vahvaa turkistarhausta ja kasvihuonetuotantoa. Keski-Pohjanmaalla viljelijät ovat keskimäärin maan nuorimpia, ja heillä on korkea motivaatio tuotannon jatkamiseen ja kehittämiseen. Pohjanmaan rannikolla kalastus on aina ollut tärkeä tulonlähde, ja kalataloutta pyritään vahvistamaan edelleen. Alueen mahdollisuuksiin kuuluvat mm. saaristo, aktiiviset kylät ja kiinnostus uusiin viljelykasveihin. Aktiiviset maaseudun asukkaat ja kyläyhteisöt ovat alueen vahvuus myös tulevaisuudessa.

Pohjois-Pohjanmaa

Pohjois-Pohjanmaa on laaja alue ja kattaa keskenään hyvin erilaisia alueita. Pohjoisessa sijaitsevat Koillismaan metsät ja vaarat, Oulun seudulla valtakunnanosakeskuskeskusten läheinen maaseutu ja perunakeskittymä ja Oulun eteläpuolella jokilaaksojen laajat viljelyalueet. Asutus on paikoin harvaa. Alueella on seitsemän seutukuntaa, ja niiden rooli maaseudun kehittämisessä on keskeinen. Alueella on voimakasta maidon ja naudanlihan tuotantoa ja kokonaisuudessaan maatalouden merkitys on suurempi kuin Suomessa keskimäärin. Tilat ovat valtakunnan keskitasoa suurempia ja viljelijät suhteellisen nuoria. Metsätaloudessa on tärkeää varmistaa nuorten metsien hoito ja kestävä metsätalouden mahdollistama puun saanti markkinoille sekä kiinnittää huomiota yhä enenevässä määrin metsätilojen pirstoutumisen ehkäisyyn. Kalatalous, porotalous ja turkistarhaus kuuluvat myös alueen elinkeinoihin. Pohjois-Pohjanmaalla on väestöön nähden monipuoliset ja runsaat luonnonvarat ajatellen jalostuskäyt-

töä, energiataloutta, virkistyskäyttöä ja suojelua. Koska alue on laaja ja monimuotoinen, sen maaseudun kehittämiseen tarvitaan monia erilaisia toimenpiteitä. Alueen mahdollisuuksiin kuuluu mm. pohjoisen sijainnin hyödyntäminen puhtauden ja laadun näkökulmasta. Uhkana on mm. maaseudun kehityserojen syveneminen. Tulevaisuudessa maaseudun asukkaat ja yritykset keskittyvät entistä enemmän maaseudun erilaisiin asutuskeskuksiin ja niiden läheisyyteen. Maatilojen lukumäärä vähenee edelleen. Maataloustuotanto ei kuitenkaan vähene, koska osa viljelijöistä kehittää ja kasvattaa maatilayrityksiään voimakkaasti.

Kainuu

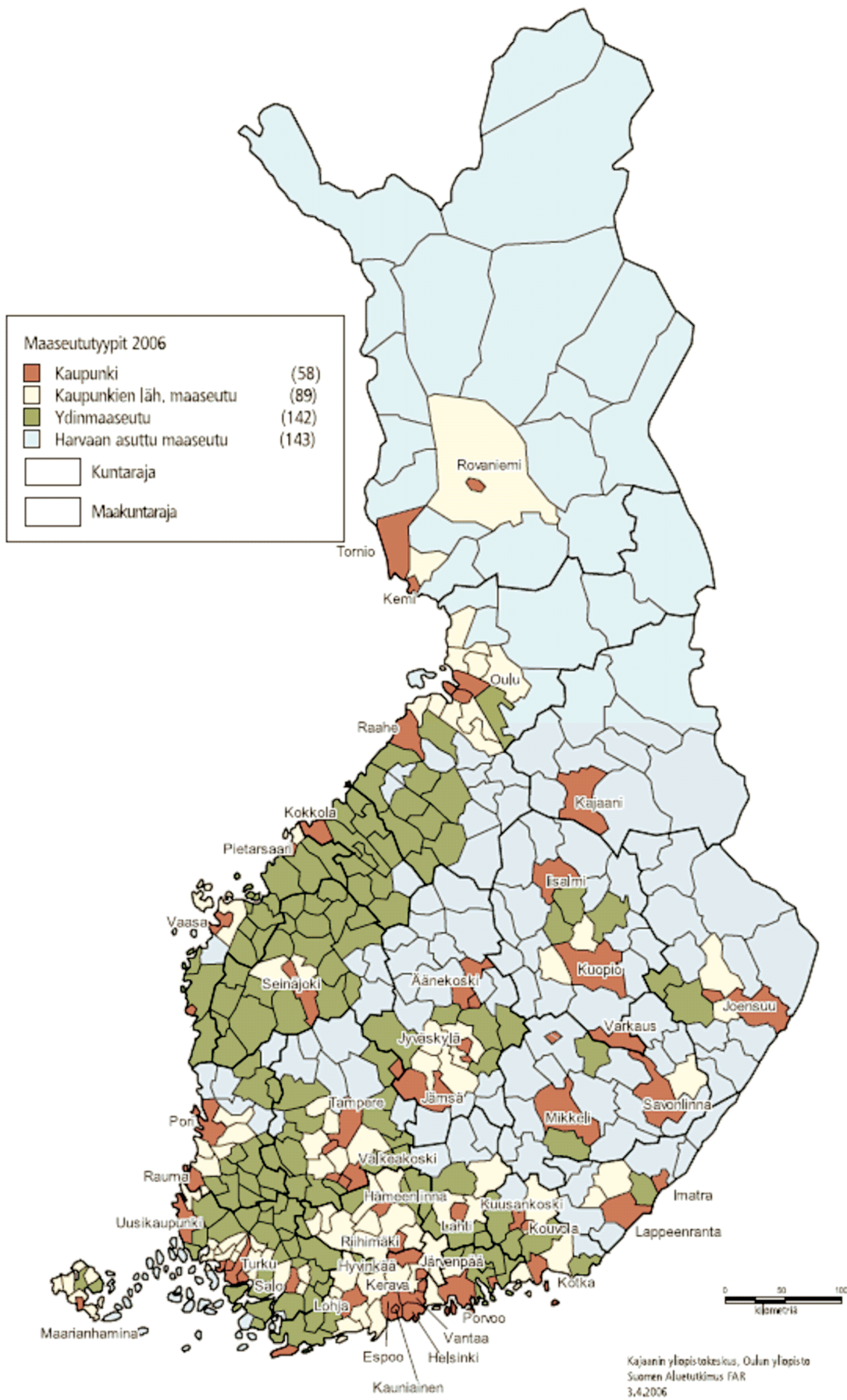
Kainuun maaseutualueet ovat erittäin harvaan asuttuja ja etäisyydet ovat pitkät. Maaseudun elinkeinot pohjautuvat alkutuotantoon ja luomutuotannolla on maataloudessa vahva asema. Maatalous perustuu maidon ja lihan tuotantoon. Maa- ja metsätalouden työpaikat muodostavat maaseutualueiden työpaikan rungon. Vesistöissä on hyödyntämättömä kalataloudellista tuotantopotentiaalia. Myös riista- ja porotalous ovat alueen elinkeinoja. Maatilojen toimintaa pyritään monipuolistamaan ja maaseudun elinkeinopohjaa laajentamaan. Maakunnallisia erityispiirteitä ovat väljyys, puhtaus ja erämaisuus, jotka ovat vahvoja vetovoimatekijöitä esim. matkailussa. Kainuun mahdollisuuksia ovat mm. hyödyntämättömät luonnonantimet ja luonto- ja maaseutumatkailu. Suurimmat mahdollisuudet maaseutuväestön työllistämiseksi ovat elämystuotannossa, kaivannaisteollisuudessa ja hoiva-alalla. Uhkana alueella on väestökadon jatkuminen ja vä-

estön ikääntyminen. Tulevaisuudessa uudenlaiset, toimialarajat ylittävät yritysverkostot luovat merkittävää lisäarvoa Kainuun aluetalouteen ja työllistävät maaseudun asukkaita.

Lappi

Lappi on EU:n pohjoisin maakunta. Alueen väestöstä edelleen yli puolet asuu kaupunkialueiden ulkopuolella ja perinteinen maaseudun asutus keskittyy tiestöjen ja vesistöjen varteen. Alueen maatalous perustuu kotieläintalouteen ja pelloista saatavan karkearehun hyödyntämiseen. Maidontuotanto on edelleen merkittävin tuotantosuunta, minkä lisäksi naudanlihan tuotanto ja lammastalous ovat olleet nousevia tuotantosuuntia. Myös porotalous ja luonnontuoteala ovat tärkeitä aloja. Monista tulonlähteistä muodostuva toimeentulorakenne on Lapin maaseudulle tyyppillistä. Erityisesti luonnonolosuhteista johtuen Lappi erottuu maatalouden valtakunnallisesta tuotantoprofiilista. Useiden tuotantokasvien viljely onkin ilmastollisista syistä Lapissa varsin vähäistä ja jopa mahdotonta. Lappilaisten maatilojen kehittämisen kannalta oleellista on, että Lapin erityisolot tunnustetaan ja vaikeille tuotantoalueille suunnattuja kehittämistoimenpiteitä harjoitetaan jatkossakin. Voimakkaasti kasvava ja kansainvälistyvä matkailu on merkittävä elinkeino. Saamelaisen kulttuuri perustuu oman alueen ja sen luonnon tuoton monipuoliseen ja kestävään käyttöön saamelaisväestön perustarpeiden tyydyttämiseksi. Maaseudun perusrakenteiden ja asumisviihtyisyyden kehittäminen on alueella haaste.

LIITE 4: Maaseututyypit 2006; kartta ja määrittelyt

Maaseudun kolmijaossa maaseututyypit määritellään seuraavasti:

Kaupunkien läheinen maaseutu. Näillä alueilla on parhaat kehittymisedellytykset. Asukkailla on mahdollisuus käydä työssä lähikaupungeissa. Maatalous- ja muilla yrittäjillä on monipuoliset lähimarkkinat. Monet kaupunkien läheisen maaseudun kunnista saavat muuttovoittoa ja etenkin lapsiperheet suosivat näitä alueita. Muuttovoiton ansiosta monet kaupunkien läheisen maaseudun kunnat, joi- kossa myös pieniä kaupunkeja, pystyvät monipuolista- maan palvelujaan ja tekemään investointeja, mutta säi- lyttävät silti taloudellisen liikkumavaransa. Hyvinvointi on maan parasta tasoa kaupunkien läheisellä maaseudulla. Ympäristönäkökulmasta kaupunkien läheinen maaseutu on kaikista haasteellis- in, sillä siellä yhdyskuntarakenteeseen ja sujuvan joukkoliikenteen järjestämiseen on kiin- nitettävä huomiota liikenteen päästöjen hillitsemiseksi.

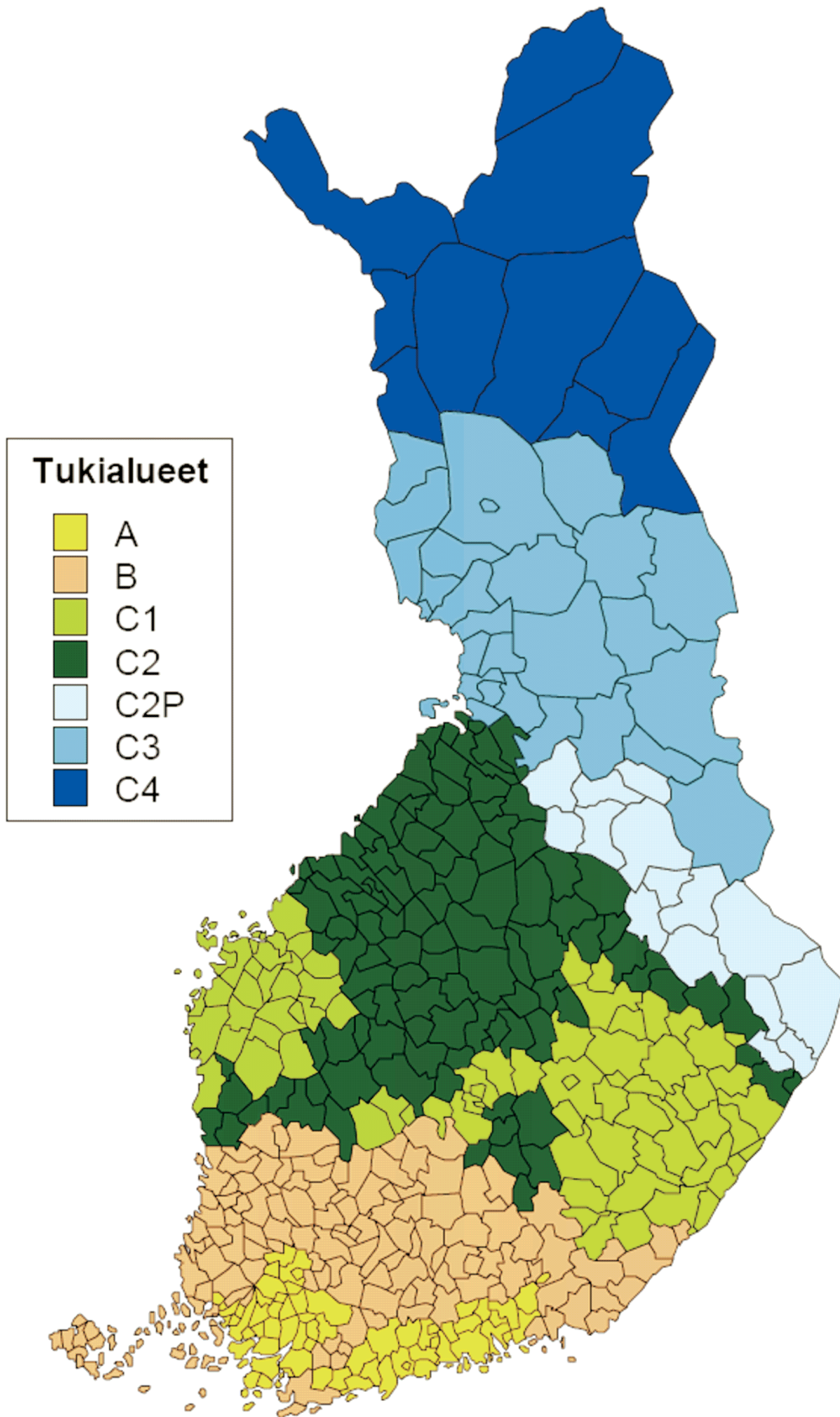
Ydinmaaseutu. Alue on vahvaa alkutuotantoaluetta. Paikka paikoin on myös maaseudulla sijaitsevia teollisuuden toi- mialakeskittyksiä. Ydinmaaseudulla on myös erikoistu- neen alkutuotannon keskittyksiä: sikataloutta, turkistar- hausta, lasinalaisviljelyä ja siipikarjataloutta. Maatalou- den rakennemuutos vaikuttaa voimakkaimmin ydinmaa-

seudun kuntien elinkeinorakenteeseen. Ydinmaaseudun läheisyydessä on useita keskisuuria keskuksia. Alueen kuntakeskukset ovat toiminnoltaan monipuolisia ja useimmat kylät ovat elinvoimaisia. Ydinmaaseudun kun- nat sijoittuvat pääosin Etelä- ja Länsi-Suomeen.

Harvaan asuttu maaseutu. Tämän alueen uhkana on huonon kehityksen kierre: nuoret muuttavat pois, palvelut kaik- koavat, maatalous vähenee, uudet työpaikat eivät riitä korvamaan perinteisten työpaikkojen poistumaa, vanhus- väestön määrä lisääntyy ja kuntien taloudellinen kanto- kyky on kovilla. Kasvukauden lyhyys ja luonnon asettamat muut reunaehdot salpaavat alkutuotannon kehittymise- dellytyksiä. Valtaosa harvaan asutun maaseudun kunnista sijaitsee Itä- ja Pohjois-Suomessa.

n kunnat, joukossa myös pieniä kaupunkeja, pystyvät mo- nipuolistamaan palvelujaan ja tekemään investointeja, mutta säilyttävät silti taloudellisen liikkumavaransa. Hy- vinvointi on maan parasta tasoa kaupunkien läheisellä maaseudulla. Ympäristönäkökulmasta kaupunkien lähei- nen maaseutu on kaikista haasteellis- in, sillä siellä yhdys- kuntarakenteeseen ja sujuvan joukkoliikenteen järjesty- miseen on kiinnitettävä huomiota liikenteen päästöjen hillitsemiseksi.

LIITE 5: Maatalouden tukialuekartta

Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 2009

1/2009 Luonnoista arvokkaat maatalousalueet Suomessa – määrittely,
seuranta ja niiden taloudelliset edellytykset
ISBN 978-952-453-469-7 (verkkojulkaisu)

ISBN 978-95-453-477-2 (painettu)
ISBN 978-952-453-478-9 (verkkojulkaisu)
ISSN 1238-2531 (painettu)
ISSN 1797-397X (verkkojulkaisu)

www.mmm.fi
PL 30, 00023 VALTIONEUVOSTO